

HIF-Rapport

2010:9

Kunnskapsløftet: LOSA-elevene om å være elev på ordinære videre- gående skoler i Finnmark.

En spørreundersøkelse

Rapport VI i prosjektet "Tilpasset opplæring, spesialpedagogikk og fagdidaktikk ved innføring av Kunnskapsløftet i Finnmark" (TOPFAG)

Torill Solhiem

Høgskolen i Finnmark

	PUBLIKASJON: HiF-Rapport 2010:9 ISBN: 978-82-7938-161-7 ISSN: 0805-1062
Publikasjonens tittel: Kunnskapsløftet: LOSA-elevene om å være elev på ordinære videregående skoler i Finnmark. En spørreundersøkelse. Rapport VI i prosjektet "Tilpasset opplæring, spesialpedagogikk og fagdidaktikk ved innføring av Kunnskapsløftet i Finnmark" (TOPFAG)	Antall sider: 80 Dato: 25. november 2010 Pris: kr 54,- ekskl. mva
Forfatter: Torill Solheim	Avdeling: Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag
Godkjent av: Professor Sidsel Germeten, Høgskolen i Finnmark Høgskolelektor Helene Jakobsen, Høgskolen i Finnmark	
Oppdragsgiver:	Prosjekt:
Utdrag:	
Vi bestiller ____stk av publikasjonen: Navn: _____ Adresse/postnr: _____	

Kunnskapsløftet: LOSA – elevene om å være elev på ordinære videregående skoler i Finnmark.

En spørreundersøkelse

Rapport VI i prosjektet "Tilpasset opplæring, spesialpedagogikk og fagdidaktikk ved innføring av kunnskapsløftet i Finnmark" (TOPFAG)

Torill Solheim

Innhold

Forord	4
Bakgrunn for undersøkelsen	5
Undersøkelsen som del av et større forskningsprosjekt	5
Delprosjektets bakgrunn og problemstillinger	6
LOSA – prosjektets bakgrunn og målsettinger	6
Teoretiske perspektiver	10
Kunnskapsløftet	10
Tilpasset opplæring i videregående opplæring	12
Framgangsmåte ved undersøkelsen	16
Forskningsdesign, framgangsmåter og metoder	16
Om spørreskjemaundersøkelsen i denne rapporten	16
Om å spørre og få svar	18
Data om informantene og deres syn på opplæringen	20
Innledning og data om informantene	20
LOSA som opplæringsmodell	23
Elevenes erfaringer med opplæringen i LOSA	23
Tilpasset opplæring	27
Opplæring i lærebedrifter	30
Rådgiving og veiledning	33
Kompetanseoppnåelse/karakterer	34
Elevenes syn på opplæringen i LOSA	35
Oppsummering	37
LOSA – elevene i Vg2	39
Utdanningsprogram og fag	39
Tilpasset opplæring	40
Læringsmiljø	44
Trivsel i skolehverdag og fritid	47
Kontakt med hjemstedet	51
Slutte eller fortsette på skolen?	52
Hva med neste år?	56
Om å flytte hjem?	59
Hvordan har dette året vært?	60
Oppsummering og diskusjon	63
Referanser	69
Vedlegg:	71
Spørreskjema til elevene	

Forord

Høgskolen i Finnmark fikk i brev av 08.06.07 tildeling fra Norges Forskningsråd til prosjektet ”Tilpasset opplæring, spesialundervisning og grunnleggende ferdigheter knyttet til innføring av Kunnskapsløftet.”, forkortet til TOPFAG. Prosjektet fikk tildelt prosjektnummer 182891/S20, og sorterer under forskningsprogrammet ”Praksisrettet FoU i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning”. Søknaden til Norges Forskningsråd dokumenterte samarbeidsavtaler med Fylkesmannen i Finnmark, Finnmark Fylkeskommune, Nord-norsk Kompetansesenter/Statped-nord og de regionale skoleeierkontorene (RSK) i Finnmark, og det er også disse instanser som er målgruppe for denne rapporten (Germeten, 2008).

Prosjektleder for hele prosjektet er professor Sidsel Germeten.

Denne rapporten presenterer første del av et delprosjekt i hovedprosjektet TOPFAG som helhet. Den foreliggende delrapporten presenterer data fra en spørreskjemaundersøkelse blant tidligere LOSA-elever. Deltakere i spørreskjemaundersøkelsen er tidligere LOSA-elever som avsluttet Vg1 våren 2007, og som nå er i avslutningsfasen på Vg2. Det er elevenes stemmer som rapporten ønsker å løfte fram. Data fra denne undersøkelsen vil danne grunnlag for å kunne utarbeide punkter for observasjon, intervju og analyse av tekster når vi skal ut i feltarbeid i videregående opplæring i skole og bedrift.

Tematikken i denne rapporten handler om hvordan de tidligere LOSA-elevenes har opplevd overgangen fra LOSA til å være ordinære elever ved stasjonære videregående skoler i Finnmark.

November 2010.

Torill Solheim

Bakgrunn for undersøkelsen

Undersøkelsen som del av et større forskningsprosjekt

Norges Forskningsråd har gitt midler til et treårig forskningsprosjekt fra høsten 2007 til Høgskolen i Finnmark (HIF). Prosjektet har tittelen ”Tilpasset opplæring, spesialundervisning og grunnleggende ferdigheter knyttet til innføring av Kunnskapsløftet i Finnmark”. Dette hovedprosjektet omfatter flere prosjekter der ansatte ved Høgskolen i Finnmark deltar i ulike delprosjekter (Germeten, 2008).

Prosjektleder, professor Sidsel Germeten (2008) skriver i søknad til Norges Forskningsråd at den første målsettingen for prosjektet som helhet, er å innhente forskningsbasert kunnskap om innføring av ”Kunnskapsløftet” i Finnmark. Gjennom den forskningsbaserte tilnærmingen vil vi få kunnskaper om hva tilpasset opplæring er i praktisk handling i klasserommet.

Tyngdepunktet i prosjektet *”ligger på forholdet mellom tilpasset opplæring og spesialundervisning, på utvikling av strategier for tilpasset opplæring og på fagdidaktiske implementeringer av grunnleggende ferdigheter i Kunnskapsløftet”* (Germeten, 2008:10).

Det vil vi studere både på barnetrinnet, på ungdomstrinnet og i videregående opplæring

Prosjektet har utviklet en felles hovedproblemstilling, en teoretisk begrepsforståelse, en felles metodologisk tilnærming og en intensjonserklæring om samarbeid mellom de ulike delprosjektene. Hvert delprosjekt har deretter utviklet hver sin prosjektbeskrivelse forankret i hovedprosjektets profil og felles samarbeidsområde (Germeten, 2008). Delprosjektet som det vises til her i denne rapporten er en oppfølging av evalueringen av LOSA (Lokal Opplæring i Samarbeid med Arbeidslivet) utført av flere forskere ved Høgskolen i Finnmark 2006/2007 (Germeten og Solheim, 2007; Germeten, Jakobsen, Pedersen og Solheim, 2007). Prosjektet bygger på erfaringene med evalueringsprosjektet av LOSA der vi nå ønsker å følge opp de LOSA-elevne som avsluttet Vg1 våren 2007. Denne rapporten presenterer første del av et delprosjekt, nemlig en spørreskjemaundersøkelse som er sendt ut til de tidligere LOSA-elevne som nå er elever på Vg2 ved ordinære videregående skoler i Finnmark. Andre del av delprosjektet vil være en oppfølging av spørreundersøkelsen der vi vil bruke forskningsmetoder som observasjon og intervju i et feltarbeid. En oppfølging av LOSA-elevne vil handle om hvordan det går med disse elevne når de går Vg2 og Vg3. Spørsmålet er om det første året har gjort elevne mer skolemotiverte, og om de mestrer skole og borteboertilværelse bedre når de har utsatt flytting hjemmefra et år?

Delprosjektets bakgrunn og problemstillinger

Prosjektet som her beskrives er del av ”Program for praksisrettet FoU i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning” som har iverksatt forskningsprosjekter over hele Norge (www.forskningsradet.no), der hovedstrategien er en modell for samarbeid mellom forskere og de partnere som skal samarbeide. Delprosjektene i Finnmark vil ha rom for flere teoretiske tilnærminger til Kunnskapsløftet, både spesifikke fagdidaktiske teorier, mer generelle læreplananalyser og annen teori om skole og utdanning. Felles for alle prosjektene i Finnmark vil være en samlet prosjektstyring og koordinering. Samtlige delprosjekter har noen felles tematiske områder for forskning. På den måten vil prosjektet TOPFAG, som vi forkorter prosjektet til, i sin helhet kunne samle sammen, analysere, diskutere og rapportere noen felles forskningsområder (Germeten 2008).

Høgskolen i Finnmark har i dette prosjektet satt i gang flere delprosjekter med ulike innfallsvinkler. Videre vil delprosjektene våre være samlet om noen spesielle tema som viderefører prosjekter vi allerede har arbeidet med over år; som dette delprosjektet som handler om en oppfølging av LOSA-elever i videregående opplæring. Problemstillingen i denne rapporten handler om hvordan elevene har opplevd overgangen fra å være LOSA – elev til å være elev på en ordinær videregående skole borte fra hjemstedet.

LOSA-prosjektets bakgrunn og målsettinger

De senere års utvikling viser økende frafall og dårlig progresjon og gjennomføring i videregående opplæring (Markussen et al., 2006). Gjennomføringen er særlig lav i yrkesfaglige utdanningsprogrammer, noe som henger sammen med at det er flere elever med svake karakterer og mye fravær fra grunnskolen på disse. I følge Byrhagen et al. (2006) og Lie et al. (2009) har elever i de nordligste fylkene lavere gjennomføringsgrad på normert tid og lavere gjennomføringsgrad totalt. Forskjellene i graden av gjennomført videregående opplæring fylkene imellom er generelt sett små, men dessverre viser de til Finnmark fylke som er i en særstilling både når det gjelder gjennomføringsgrad, bortvalg av videregående skole og elever som velger å slutte sitt opplæringsløp.

Elever som ikke har, eller kan få, tilbud om videregående opplæring i nærmiljøet, kan ha større problemer med å fullføre videregående opplæring. I Finnmark må hver tredje elev flytte hjemmefra for å gå på videregående skole. Byrhagen et al.(2006) viser til at de borteboende elevene har femti prosent større risiko for å slutte enn elever som bor hjemme. Aller høyest er frafallet blant de yngste borteboende guttene. Det er ulikt hvilket botilbud som finnes ved de ulike skolene, og mange elever bor på hybel. Dette gir seg ofte utslag i høyt fravær. Det er mange årsaker til at elever som reiser hjemmefra for å gå på videregående skole har et betydelig høyere frafall enn andre elever. En mulig forklaring er at elevene mangler et støtteapparat rundt seg, og de får dermed større problemer med å organisere hverdag og skolearbeid.

For å sikre at flere ungdommer i Finnmark klarer å gjennomføre sin opplæring i videregående skole, har fylkeskommunen satt i verk en rekke tiltak. LOSA-prosjektet i Finnmark var et toårig opplæringsforsøk i seks kommuner i Finnmark. Prosjektperioden ble avsluttet våren 2007. Høsten 2007 ble LOSA som opplæringsmodell etablert som et ordinært tilbud som også skal videreføres framover og utvides til å gjelde flere kommuner i Finnmark. Ungdommene i prosjektet kan bo ett år lengre på hjemmeplassen sin, mens de ellers måtte ha flyttet til et sted med videregående skole. Et viktig prinsipp er at opplæringen foregår i utstrakt samarbeid med arbeidslivet. Hovedmålgruppa for LOSA er de elever som nettopp har gått ut av ungdomsskolen, og som på den måten er førstegangssøkere til videregående opplæring. Dette tilbudet gjelder også andre unge og voksne som av en eller annen grunn har fått avbrutt sin utdanning tidligere og som dermed kan få et nytt tilbud nærmere hjemstedet (Germeten & Solheim, 2007).

Organiseringen av opplæringen i LOSA er noe forskjellig i de ulike kommunene, men alle elevene som velger yrkesfaglige studieprogrammer har en turnus på en uke ute i praksis i arbeidslivet og en uke på skolen. LOSA-elevene møter til vanlig skolestart i sin hjemkommune, enten på skolen eller i lokaler som skal være tilpasset kravene til klasserom. På skolene har LOSA-elevene sitt eget klasserom og studio, skilt fra de andre elevene som går på skolen. Den lokale veileder har i oppgave å møte elevene hver morgen for å hjelpe dem med å organisere og planlegge skoledagen. Elevene har hver sin ukeplan utarbeidet i forhold

til hvilke programfag de har valgt. Elevene skal benytte IKT i studiet gjennom læringsplattformen ”Classfrontier”, som er knyttet opp i nett med en eller flere faglærere inne på moderskolen, som er Nordkapp Maritime og Videregående skole i Honningsvåg. Det ble også organisert samlinger på ”moderskolen” i Honningsvåg (Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007).

Hovedmålsettingen med LOSA er et av flere tiltak for å nå fylkeskommunens planer med hensyn til å redusere frafallprosenten i videregående opplæring, eller hindre *bortvalget* som Markussen (et al 2006) kaller det. Gjennom en slik opplæringsmodell ønsker skolemyndigheter også å forenkle valgprosedyrer for elever som skal starte sin videregående opplæring slik at feilvalg reduseres. En annen målsetting er at denne opplæringsmodellen skal gi positive ringvirkninger i lokalsamfunnet ved et bedre samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Dette siste vurderes som viktig for å sikre rekruttering av kvalifisert arbeidskraft for lokalsamfunnets framtid (Germeten & Solheim, 2007 a, Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007 b).

I Stortingsmelding nr. 30 (2003-2004) Kultur for læring og i NOU: 2008:18 ”Fagopplæring for framtida”, presiseres det hvor viktig det er å sette i verk tiltak for å redusere antallet elever som slutter i sitt opplæringsløp. Alle elever og lærlinger skal ha mulighet til å nå lengst mulig ut fra sine læreforutsetninger. Det påpekes også i de samme dokumentene at det skal legges til rette slik at alle skal få mulighet til å få ønsket opplæring uavhengig av bosted, økonomi og alder. Det skal legges til rette for en enklere struktur som gir fleksibilitet i tilrettelegging for den enkelte elev eller lærling i skole og lærebedrifter. Opplæringsloven og læreplanverket for Kunnskapsløftet gir mulighet for å organisere opplæringen på en annen måte enn etter 2+2-modellen som er den vanlige i yrkesfagopplæringen. Det vil si to år i skole og to år i lærebedrift. Målsettingen i de skolepolitiske styringsdokumenter er at de videregående skolene skal bruke arbeidslivet og lokalsamfunnet i langt større grad som læringsarena i opplæringen. LOSA - modellen er på den måten et tilbud om et fleksibelt opplæringsløp der man veksler mellom opplæring i skole og lærebedrift og som er tilpasset elevenes behov og forutsetninger.

Målsettingene om å la elever i Finnmark bo hjemme et år lenger, og på den måten hindre elever å ta ulike former for *bortvalg* (Markussen et al. 2006) er bare en side av LOSA som opplæringsmodell. Andre sider handler om å gi tilpasset opplæringstilbud som innholdsmessig vil være et bedre alternativ for flere grupper enn de elevene som er tatt inn på særskilte vilkår og må ha spesialundervisning. For elever som trenger ekstra støtte og hjelp fra lokalmiljøet for å finne sin plass i voksenlivet, kan LOSA by på store muligheter til å planlegge sitt utdanningsløp i samarbeid med lokalt arbeidsliv som strekker seg utover Vg1, slik LOSA er organisert i dag. LOSA som opplæringsmodell egner seg både for de elevene som har stor selvdisciplin, er selvstendige og ønsker å studere på egenhånd og de elevene som trenger særskilt tilrettelagt opplæring (Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim 2007).

Da vi forskere og lærere ved Høgskolen i Finnmark avsluttet vårt evalueringsprosjekt våren 2007, fikk vi vite at det var 63 registrerte LOSA-elever og alle fullførte det første året i sin videregående opplæring. Opprinnelig var det 61 elever. To elever hadde startet sin videregående opplæring ved stasjonære videregående skoler (borte fra hjemmet), men hadde valgt å avslutte sin opplæring og komme hjem. Disse elevene ble fanget opp av LOSA og gitt mulighet for å restarte sin utdanning. Dette vil kanskje være nettopp den gruppen som tradisjonelt ville være "drop-outs" fra videregående skole. De 63 LOSA-elevene som fullførte sitt første år på Vg1, dannet en svært ulik sammensatt gruppe. Av disse elevene var 21 elever søkt inn på særskilte vilkår, og flere elever var søkt inn med merknader på søknadsskjemaet (Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007). Det er dette kullet av elever vi ønsker å følge opp i dette delprosjektet.

Teoretiske perspektiver

Kunnskapsløftet

Med reform 94 og videreført i Kunnskapsløftet, har den videregående opplæringen fått en struktur med brede tilbud det første året, Vg1, noe smalere kurs på Vg2 og en endelig spesialisering på Vg3. De fleste yrkesfaglige tilbudene på Vg3 gis som opplæring i bedrift. Denne norske modellen blir gjerne kalt 2+2modellen, altså to år i skole etterfulgt av to år i bedrift. Elever i alle de yrkesfaglige utdanningsprogrammene kan etter to år velge Vg3 påbygning til generell studiekompetanse i stedet for en yrkesutdanning. Læreplanverket for Kunnskapsløftet fastsetter målene for opplæring i skole og bedrift. Det består av læreplanens generelle del, prinsipper for opplæringen (inkludert Læringsplakaten) i Kunnskapsløftet, de fagspesifikke læreplanene for fag- og timefordelingen. Læreplanene er fastsatt som forskrifter som skoler og lærebedrifter er forpliktet av. Kompetansemål er den sentrale delen i læreplanene for fagene og inneholder klare mål for elevens eller lærlingens læring på trinnet/nivået. Målene er formulert slik at det er klart hva eleven eller lærlingen skal kunne eller mestre i tilknytning til kunnskaper eller ferdigheter han eller hun skal utvikle gjennom arbeidet med faget. Kompetansemålene er sluttkompetanse som skal måles i slutten av hvert hovedtrinn for hele grunnopplæringen. Elevens og lærlingens utvikling av grunnleggende ferdighetene skal være et prioritert område i alle fag og skal integreres i kompetansemålene i alle fag og på det enkelte fags premisser og på relevante nivåer. De grunnleggende ferdighetene som skal prioriteres er at elevene og lærlingene skal kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig, å kunne lese, regne og kunne bruke digitale verktøy. Læreplanene beskriver hvordan disse grunnleggende ferdigheter skal forstås i det aktuelle faget.

Med Reform 94 ble innslaget av obligatoriske felles allmenne fag økt betydelig. Læreplanene i fellesfagene ble gjennomgående for alle elever uavhengig av studieretninger. Forskjellen mellom yrkesfaglige og studieforberedende studieretninger var progresjon og omfang. Denne typen fellesfag er videreført i Kunnskapsløftet, der timetallet i fellesfag også er økt. I NOU 2008:18 "*Fagopplæring for framtida*" argumenteres det for at de felles læreplanene har et faglig innhold som er nødvendig for å utøve de fleste yrker, og at slike kunnskaper skal legge grunnlaget for en omstillingsprosess som er nødvendig i dagens arbeidsliv. Fellesfagene er

viktige i arbeidet med å styrke de grunnleggende ferdighetene og for å nå målene i læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Det hevdes ofte i debatter at yrkesfagopplæringen er for teoretisk og at mange elever i yrkesfaglige utdanningsprogrammer sliter med de teoretiske fagene. Valg, læring og frafall i videregående opplæring er alle faktorer som har sammenheng med karakterer fra grunnskolen. Mangelfulle grunnleggende ferdigheter fra grunnskolen gjør det vanskelig å tilegne seg lærestoff som presenteres skriftlig eller som kun blir satt i en teoretisk ramme i opplæringen (Byrhagen et al 2006, Markussen et al 2006).

Innenfor den yrkesfaglige læringstradisjonen har en vært opptatt av at elevene skal utvikle forståelse og yrkesrelevante begreper og teorier i nærest mulig tilknytning til og som en del av den praktiske yrkesutøvelsen. Mange hevder at den nå så brede skolebaserte grunnopplæringen kan føre til at yrkesfagenes egenart og spesifikke yrkestradisjoner vil kunne gå tapt. Spørsmålet er om yrkesopplæringen er blitt for teoretisk og generell og for lite yrkesrelevant (Solheim, 2009). I yrkesopplæringen har det ofte vært oppfattet som problematisk at yrkesteorien blir gjennomgått i egne skoletimer, løsrevet fra arbeidsteknikker eller arbeidet på arbeidsplassen. Selv om teorifagene er aldri så nyttige, er det et problem at mange av elevene ikke klarer å konsentrere seg om og ikke forstår de teoretiske begrepene og prinsippene når disse ikke er knyttet til praktisk utprøving, erfaring og demonstrasjon. Engelsen (2003) hevder at yrkesopplæringen er blitt ”skolegjort”, noe som innebærer at opplæringen er blitt lagt inn under læreplankoder som gjelder for skolens tradisjonelle, allmenne opplæring.

Resultater fra forskning viser at problemet med gjennomføringsgrad er stort i de nordligste fylkene, særlig i Finnmark. (Byrhagen et al. 2006, Markussen et al. 2006). De peker på at karaktergrunnlaget fra grunnskolen er den enkeltfaktoren de har undersøkt som har størst betydning for elevenes og lærlingenes kompetanseoppnåelse og gjennomføringsgrad. Videre viser de til at mange av elevene som sluttet eller ikke besto teoretiske eksamener likevel hadde oppnådd mye kompetanse. Hver tredje elev som sluttet hadde bestått og fullført til og med Vg1. Mange av elevene som strøk til eksamen manglet bare bestått i noen fag for å få full studie- eller yrkeskompetanse. De viser blant annet til at feil valg av programfag og høye faglige krav var en viktig årsak til at elevene sluttet.

Som nevnt har mange av de som slutter i videregående opplæring svakere karakterer i teorifagene, noe som kan tyde på at de har slitt med de grunnleggende ferdighetene allerede i grunnopplæringen (Markussen et al. 2008). Når disse elevene slutter, svekkes muligheten til å forbedre de grunnleggende ferdighetene. I dette delprosjektet er vi, blant annet, opptatt av å få vite hvordan elevene opplever opplæringen i de sentrale allmenne fellesfagene i skolen, på Vg2- nivå. Er det fellesfagene, altså de grunnleggende ferdighetene elevene sliter med i sitt skolearbeid?

Tilpasset opplæring i videregående opplæring

Tilpasset opplæring har vært et begrep i norsk skole siden 1970-tallet. Det er hjemlet i opplæringsloven der det heter at "Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten" (Opplæringslovens § 1-2). Bachmann og Haug (2006) hevder at "tilpassa opplæring er enkelt å definere, innfløkt å forstå og svært utfordrende å praktisere" (s.15). I forarbeidet til Kunnskapsløftet var tilpasset opplæring et hovedtema i Kvalitetsutvalgets (NOU:2003:16) arbeid, og tilpasning av opplæringen til den enkelte elevs forutsetninger blir presisert. Den sterke vekten på tilpasset opplæring som Kvalitetsutvalget la opp til, ble videreført i Stortingsmeldingen nr.30 (2003-2004) "*Kultur for læring*" der det pekes på betydningen av at man i skolen må strekke seg etter idealet om å gi alle elever tilpasset og differensiert opplæring ut fra elevenes forutsetninger og behov. "Alle elever er likeverdige, men ingen av dem er like. Både "teoritrøtte" og "teoritørste" elever skal møtes med respekt" (s.4). Presiseringen av at det finnes både "teoritrøtte" og "teoritørste" elever er neppe tilfeldig. Det kan tolkes som at tilpasset opplæring skal kobles til teorifagene og da i sterkere grad til de grunnleggende ferdighetene.

I Stortingsmelding nr.31 (2007-2008) "*Kvalitet i skolen*" blir det pekt på at tilpasset opplæring har blitt tolket på en måte som har ført til for sterk individualisering og meldingen viser til at fellesskapets positive innvirkning på læringsresultatene må ha større fokus i læringsarbeidet. Et viktig mål for å oppnå bedre tilpasset opplæring er ved å heve kvaliteten i undervisningen. Videre pekes det på at begrepene tilpasset opplæring, spesialundervisning og ordinær undervisning skal inngå i skolens undervisningsbegrep og tydeligere ses i

sammenheng med hverandre. I læreplanverket for Kunnskapsløftet presiseres det at prinsipper for opplæringen inkluderer Læringsplakaten og er forpliktende for opplæring på alle nivåer i grunnskolen og videregående opplæring. Prinsippene for opplæringen skal blant annet sammenfatte og utdype bestemmelsene i opplæringsloven, forskrift til loven, herunder læreplanverket for opplæringen og skal inngå som en naturlig del av det lokale læreplanarbeidet. Disse prinsippene skal også bidra til å tydeliggjøre skoleeiers ansvar for at opplæringen er i samsvar med lov og forskrift. Allerede i første punkt i Læringsplakaten kan vi lese at skolen og lærebedriften skal ”gi alle elever og lærlinger/lærekandidater like muligheter til å utvikle sine evner og talenter individuelt og i samarbeid med andre” Videre leser vi at ”Skolen og lærebedriftene skal fremme tilpassa opplæring og varierte arbeidsmåter”. Disse prinsippene vil det være nokså stor enighet om, men spørsmålene er hvordan det tenkes at tilpasset opplæring skal foregå i praksis.

Videregående opplæring er en arena som skal forberede for voksenlivet. Ungdom skal kvalifisere seg for arbeid eller mer utdanning, og forberedes på å delta i samfunnet som nyttige samfunnsborgere. Alle ungdommer i Norge har en lovfestet rett til videregående opplæring. I følge loven skal opplæringen føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller kompetanse på lavere nivå (Opplæringslova § 3.3). Det er et fast nasjonalt mål at flest mulig skal gjennomføre videregående opplæring og nå fram til studie- eller yrkeskompetanse.

Gruppen elever og lærlinger som avbryter videregående opplæring er sammensatt, både når det gjelder læreforutsetninger og motivasjon. Alle elever og lærlinger skal ha mulighet til å nå lengst mulig ut fra sine læreforutsetninger. Fleksible opplæringsløp som veksler mellom opplæring i bedrift og opplæring i skole, vil være en måte å tilpasse opplæringen på slik at elevene vil kunne motiveres for å fortsette sitt opplæringsløp. For noen elever kan det virke motiverende å starte opplæringen i bedrift allerede på Vg1. Mange elever avbryter videregående opplæring mellom første og andre året i videregående. Etter andre året faller mange fra fordi de ikke får læreplass (Markussen et al. 2006). Et sentralt spørsmål er hvordan man kan bruke funn og analyser fra forskning i arbeidet for å redusere andelen elever som stryker og slutter, og øke andelen som fullfører og består. En måte å tilpasse opplæringen på er å gi elevene ulike tilbud, for eksempel et fleksibelt opplæringsløp. En annen måte kan være å gi tilbud om opplæring på lavere nivå i stedet for full studie- eller yrkeskompetanse.

I LOSA, som er et fleksibelt løp i den videregående opplæringen fullførte alle elevene sitt opplæringsløp på Vg1- nivå. En slik opplæringsmodell kan imøtekomme behovet for å tilpasse opplæringen både til de ”teoritrotte” og ”teoritørste” elevene (Germeten & Solheim, 2007, Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007). Gjennom en mer praktisk innrettet opplæring fra første år i videregående skole kan elever med særskilte opplæringsbehov få muligheten til å nå lengst mulig ut fra sine forutsetninger. Gjennom tilrettelagt samarbeid mellom skole og lokalt arbeidsliv, kan elevene få tilbud om tilpasset opplæring, slik at de på den måten kan oppnå kompetanse på lavere nivå som det i følge opplæringsloven gis anledning til. Videre kan elevene få utvidet sin opplæringstid ved at opplæringen i hovedsak foregår i lærebedriftene. På sikt kan elevene velge å fortsette opplæringen innenfor faget og ha mulighet til å nå full kompetanse med tilleggstid. Elever som har sluttet i stasjonære

videregående skoler kan få muligheten til å restarte sin utdanning. En slik opplæringsmodell kan også egne seg godt for de ”teoritørste” elevene som er selvstendige, har stor selvdisiplin og ønsker å studere på egen hånd.

Læreplanverket for Kunnskapsløftet er gjennomgående for hele opplæringsløpet, og opplæring i skole og bedrift skal utgjøre et sammenhengende faglig og pedagogisk løp for elevene fram til fag eller svennebrev. I fag- og yrkesopplæringen inngår både praksis og teori, og teorien skal knyttes til den praktiske opplæringen. Slik kompetansemålene er formulert i læreplanverket er det fullt mulig å tilrettelegge opplæringen i både fellesfagene og programfagene for elevene på de ulike utdanningsprogrammene på en måte som gjør opplæringen relevant for elevene og for de yrkene de utdanner seg til (Solheim, 2009). Problemet som kan oppstå i det lokale læreplanarbeidet, kan være at begrepet yrkesretting er tatt ut av de nasjonale styringsdokumentene. Dette kan føre til at man i det lokale planarbeidet ikke har så stort fokus på yrkesretting av teorifagene, og at det praktiske arbeidet blir mer usynlig når begrepet arbeidsteknikk er falt vekk (ibid:130).

Tilpasset opplæring dreier seg om å legge til rette betingelser som kan bidra til at alle elever opplever å få tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Det må dermed også innebære et tilpasset innhold i de teoretiske skolefagene for de elevene som velger yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Yrkesretting av de teoretiske fagene vil være viktig for å holde motivasjonen oppe og ikke minst for å sikre at skolen passer bedre for flere. I dette delprosjektet er vi også opptatt av å få vite om elevene opplever at de får tilpasset opplæring.

Når vi i prosjektet bruker uttrykket ”grunnleggende ferdigheter for alle”, tenker vi på at hele elevgruppen gjennom tilpasset opplæring skal få maksimal mulighet til å utnytte sitt eget læringspotensial, for som det står i første punkt på ”Læringsplakaten”: skolen skal ”gi alle elever og lærlinger/lærekandidater like muligheter til å utvikle sine evner og talenter individuelt og i samarbeid med andre” (Germeten, 2010:19).

Det overordnede teoretiske perspektivet i denne spørreundersøkelsen er tilpasset opplæring sett i lys av et individorientert perspektiv der vi ønsker å løfte fram elevenes opplevelse av sin skolehverdag. Opplever elevene at opplæringen er i tråd med deres forutsetninger, interesser og behov? Får elevene den hjelp og støtte i opplæringen som de ønsker og har behov for? Vi ønsker også å se på tilpasset opplæring i et kontekstuellet perspektiv. Vi oppfatter at tilpasset opplæring også handler om at påvirkningen fra omgivelser og undervisnings- og læringsmiljøet har innvirkning på den enkelte elevens læring. Derfor er vi, blant annet, opptatt av å få vite hvordan elevene trives på skole og i fritid.

Framgangsmåte ved undersøkelsen

Forskningsdesign, framgangsmåter og metoder

Prosjektet TOPFAG ledes av en styringsgruppe som består av alle deltakerne (forskerne) i prosjektet. Styringsgruppa har hatt og har jevnlig møter for å drive prosjektet framover. Ved at flere forskere arbeider sammen om et forskningsopplegg, kan man også bidra til å sikre kvaliteten og påliteligheten av prosjektet som helhet. .

Felles for alle delprosjektene vil være at det dreier seg om klasseromsnære forskningsmetoder, såkalt klasseromsforskning (Germeten, 2008), der observasjon, tekstanalyser, intervjuer og noen ganger spørreskjema vil være de viktigste metodetilnærmingene. Relasjonene mellom de enkelte metodene vil bli beskrevet i hvert enkelt delprosjekt.

Om spørreskjemaundersøkelsen i denne rapporten

I denne delen av undersøkelsen er det brukt et design som har som mål å få fram så mange stemmer som mulig fra de tidligere LOSA-elevne. Første del av dette delprosjektet er en spørreskjemaundersøkelse foretatt av og blant de LOSA-elevne som avsluttet sin opplæring på Vg1-nivå våren 2007. Målet med å velge et elevperspektiv er å få elevene til å svare på

ulike sider ved opplæringen, både på Vg1-nivå og Vg2-nivå. En slik spørreskjemaundersøkelse vil ivareta breddeperspektivet. Denne spørreskjemaundersøkelsen vil bli fulgt opp med feltarbeid der vi vil kombinere observasjon og intervju slik at dybdeperspektivet ivaretas. Kombinasjonen av breddeperspektivet gjennom spørreskjemaundersøkelsen og dybdeperspektivet gjennom observasjoner og intervjuer kan gi oss grunnlag for en mer allsidig belysning av elevenes skolehverdag.

Vi har i dette delprosjektet valgt å gjennomføre spørreskjemaundersøkelsen ved å konstruere et spørreskjema i internettdatabasen QuestBack (www.Questback.com). QuestBack er et webbasert selskap og en elektronisk database som både gir mulighet til å konstruere spørreskjema etter eget ønske og design for utsendelse via e-postadresser, for så å få utskrift av de genererte rådataene i etterkant. Spørreskjemaet her besto av 57 spørsmål som var organisert etter tema (se vedlegg 1). Det første temaet var knyttet til personlige forhold som alder, kjønn, hjemkommune og hvilket utdanningsprogram de gikk på da de var LOSA-elever. Det andre temaet hadde spørsmål knyttet til elevenes erfaringer med LOSA-opplæringen på Vg1-nivå. Temaet hadde spørsmål om hvor fornøyd elevene var med den lokale veiledning, kontakt med lærere på moderskolen, rådgivingen, organiseringen av opplæringen i arbeidslivet, den nettbaserte undervisningen, tilpasset opplæring og hvilke erfaringer de hadde av LOSA som opplæringsmodell. Det neste temaet handlet om hvorvidt elevene hadde kommet inn på sitt første valg på Vg2 og hvilket utdanningsprogram de hadde kommet inn på. Videre var det spørsmål knyttet til elevenes erfaringer knyttet til opplæringen på Vg2, læringsutbytte og trivsel på skole og trivsel på fritid. Avslutningsvis hadde vi spørsmål knyttet til tema som handlet om elevene hadde vurdert å slutte på skolen og hvordan de hadde opplevd overgangen fra å være LOSA-elev til å være elev på ordinær skole borte fra hjemstedet.

Dataverktøyet QuestBack gir mange muligheter, men også noen begrensninger. Spørsmålskonstruksjonene i QuestBack er først og fremst beregnet på store kvantitative surveys og har, etter vår vurdering, begrensninger knyttet til mer småskalaundersøkelser. Vi er prisgitt en på forhånd redigert mal for oppsett av spørsmål i spørreskjemaene, men med muligheter for å gi informantene rom for å svare med åpne svarkategorier. Til sammen ga

dette oss flere varianter av måter å spørre på som vi har brukt i spørreskjemaet som vi har utviklet. Vi hadde spørsmål av lukket art der informantene skulle krysse av for ulike svaralternativer. Det var konstruert enkle spørsmål der informantene skulle krysse av på for eksempel ja eller nei, men også graderte spørsmål med flere svaralternativer som det skulle krysses av på. Videre hadde vi såkalte åpne spørsmål som henvendte seg direkte til elevene der de kunne svare med egne ord med korte eller lange svar. Når det gjelder svarene på de lukkede spørsmålene har vi valgt å gjengi antall respondenter som er generert på hvert svaralternativ. Av noen gjengitte tabeller i denne rapporten vil det gå fram prosentvis oppslutning om ulike kategorier. Når det gjelder de åpne spørsmålene vil vi presentere disse ved å la elevenes stemme komme fram ved å sitere og skrive ut deres svar. Hvert svar fra elevene vil være unike og viktige for å kunne presentere datamaterialet på en best mulig og pålitelig måte.

Selv om vi ser nytten av et slikt dataverktøy som QuestBack er, så oppfatter vi også dets begrensinger. Det er store fordeler med å bruke spørreskjema, da mediet når ut til mange informanter samtidig, men det har også sine ulemper. Er først spørreskjema sendt ut til alle informantene, kan det ikke rettes opp. Vi har bestemt på forhånd hva vi ønsket å vite noe om, og har derfor ikke fått vite noe om tingene vi ikke har spurt om. Vi kan ha klare forhåndsoppfatninger om det vi vil undersøke og muligens konstruerer vi spørsmålene deretter. I analyse- og tolkningsarbeidet kan det oppstå uklarheter og eventuelle feilkilder. I etterarbeidet med dataene kan vi oppdage at vi skulle konstruert spørsmålene på en annen måte eller vi burde hatt oppfølgingsspørsmål for å sikre oss at vår analyse og tolkning av svarene er pålitelige. Vi ser derfor spørreskjemaundersøkelsen og feltarbeidet som komplementære informasjonskanaler.

Om å spørre og få svar

Samtidig som vi arbeidet med å konstruere spørreskjemaet henvendte vi oss til opplæringsavdelingen i Finnmark fylkeskommune med ønske om tilgang til e-postadressene til LOSA-elevene som hadde avsluttet sitt første år på videregående skole, Vg1, våren 2007. Vi sendte en ny skriftlig søknad 26.februar 2008 om tilgang til e-postadressene da vi ikke

hadde fått noe svar fra Finnmark fylkeskommune. I søknaden beskrev vi bakgrunnen for og målet for dette prosjektet, og viste til avtalen om samarbeid som var inngått med fylkeskommunen ved prosjektets oppstart. Videre viste vi til hvilke forskningsmetoder vi ville anvende i prosjektet, og at ved bruk av dataverktøyet QuestBack, så ville all informasjon som vi forskere mottok være i form av anonymiserte rådata. Etter en tids kommunikasjon mellom Høgskolen og Finnmarks fylkeskommune fikk vi tilgang til elevenes e-postadresser 25. april 2008. Spørreskjemaet ble sendt ut til elevene 25.april 2008, altså samme dag som vi mottok adresselista.

Spørreskjemaundersøkelsen ble gjennomført med dataverktøyet Qestback i perioden 15. mai 2008 til 4. juli 2008. Spørreskjemaet ble sendt ut til alle elevene som hadde avsluttet sin opplæring på Vg 1 våren 2007 som LOSA-elever. Vi fikk tilsendt e-postliste fra Finnmark fylkeskommune, og disse ble brukt ved utsendelse av spørreskjemaet, jfr. beskrivelsen av forskningsmetoden i denne delen av undersøkelsen. I tillegg fikk vi informasjon om at det var 63 registrerte LOSA-elever og at alle fullførte det første året i sin videregående opplæring. Opprinnelig var det 61 elever. Som tidligere beskrevet, hadde to elever startet sin videregående opplæring ved stasjonære videregående skoler (borte fra hjemmet), men hadde valgt å avslutte sin opplæring og kommet hjem. Disse elevene ble fanget opp av LOSA og gitt mulighet for å restarte sin utdanning. Altså, utvalget var 63 elever (Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007).

Da spørreskjemaundersøkelsen var avsluttet, etter tre runder med elektronisk purring, hadde vi fått inn 13 unike respondenter, det vil si 13 av 63 e-postinvitasjoner hadde generert 13 responser. Elevene er registrert med sine personlige e-postadresser som ikke er linket opp til offisiell server ved utdanningsinstitusjon, men til hotmail, online, yahoo, 2Cnet og lignende. Dessverre kunne ikke e-postadressene være helt oppdaterte, da vi ganske raskt etter utsendelse fikk seks svar i retur til databasen med beskjed om feil adresse. For å sikre anonymitet ble det ikke gjort nye forsøk på å få tak i informantene som ikke hadde mottatt spørreskjemaet. Svakheten ved å bruke et slikt system, handler blant annet om at ikke alle får spørreskjema eller at ikke alle leser sin e-post hver dag, da det er opp til den enkelte å logge seg på den postkassen de har oppgitt. Styrken er kanskje at de har oppgitt den e-postadressen de bruker

mest, og dermed skulle vi kanskje nå de aller fleste elevene i løpet av responstiden. Brannmurer og karantenebestemmelser for e-post kan også være medvirkende årsak til at ikke alle elevene har besvart spørreskjema, det vil si at vi har ingen garanti for at skjemaet er kommet fram. Fordelene er likevel at respondentene er sikret anonymitet, noe som vi anser som viktig å ivareta i dette prosjektet. En annen årsak til at vi fikk så få svar kan være tidspunktet for utsendelsen av spørreskjemaet. På grunn av sen tilgang til e-postadressene kunne ikke undersøkelsen iverksettes tidligere. Spørreskjemaene ble sent ut like før skoleårets slutt, som er en periode der elevene er opptatte med avsluttende prøver og eksamener, der de skal ordne seg med læreplass eller planlegge neste skoleår samt at sommerferien står for døren. Som beskrevet, fikk vi tilbake 13 unike svar, og det tilsvarer en svarprosent på ca. 21 %. Vi anser dette som en svært lav prosentdeltakelse, og vi vil derfor være svært forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner ut av denne undersøkelsen. En lav svarprosent kan kanskje indikere lav interesse for å delta i undersøkelser som handler om opplæring og utdanning. En annen årsak til lav deltakelse i spørreskjemaundersøkelsen kan også være at elevene er "trøtte" av å svare på spørreskjema da det har vært gjennomført andre tilsvarende undersøkelser tidligere de siste årene.

Data om informantene og deres syn på opplæringen

Innledning og data om informantene

Spørreskjema ble sendt ut til 63 registrerte LOSA-elever, og vi fikk svar fra 13 elever. Selv om det var så lav svarprosent har vi valgt å ta hensyn til de elevene som har svart ved å analysere og tolke data fra dem slik at deres stemme blir hørt. Som tidligere beskrevet så hadde vi konstruert enkle spørsmål der informantene skulle krysse av på for eksempel ja eller nei, men også graderte spørsmål med flere svaralternativer som det skulle krysses av på. Videre så hadde vi åpne spørsmål som henvendte seg direkte til elevene der de kunne svare med egne ord med korte eller lange svar. Ved å ha mange åpne spørsmål vil 13 informanter gi et bredt perspektiv, da hvert svar er unikt.

Vi vet at blant de 63 elevene så var 21 elever søkt inn på særskilte vilkår, og flere elever var søkt inn med merknader på søknadsskjemaet. Vi vet ikke hvor mange av de 63 elevene som avsluttet Vg1 som LOSA-elev har valgt å fortsette sitt utdanningsløp på Vg2 borte fra

hjemmet. Av de 13 elevene som svarte, er det en voksen elev på 44 år, to elever er 20 år, tre elever er 17 år og resten er 18 år. Kjønnfordeling er: 9 jenter og 4 gutter. Hvorfor det er en slik kjønnfordeling er ikke godt å si, men deltakelsen fra gutter synes å være svært så lav i forhold til antall jenter som har svart. Av de som svarte har fem elever Berlevåg som hjemkommune, to elever hører hjemme i Gamvik, to elever har Lebesby som hjemkommune, to elever har oppgitt Hasvik som hjemkommune, en elev hører hjemme i Sør-Varanger og en elev har Måsøy som hjemkommune. På spørsmålet om hvor de bor nå, så svarer en elev at vedkommende bor i Oslo, en elev på Sortland mens resten bor i Finnmark, fordelt på forskjellige kommuner som Hammerfest, Vadsø, Kirkenes, Kjøllefjord, Berlevåg og Mehamn. Dette spørsmålet kan synes å være noe uklart formulert og av den grunn har det oppstått en del misforståelser siden noen av respondentene har svart at de fortsatt bor i sin hjemkommune. En annen forklaring kan være at de elevene som har oppgitt at de bor på sitt hjemsted er at de betrakter sin hjemkommune som sitt bosted selv om de bor hjemmefra i tiden de går på skolen. Det kan også være nærliggende å tro at dette er elever som har avsluttet sitt skoleløp på Vg2, og av den grunn har flyttet hjem. Hadde vi spurt om i hvilken kommune de bodde i det første året i LOSA, ville vi kanskje fått svar på hvor i Finnmark elevene opprinnelig hører hjemme.

På spørsmålet om hvilket utdanningsprogram de går på nå, viser det seg at tre elever svarer at de ikke går på videregående skole. En av de tre elevene svarer at vedkommende ikke fortsetter på videregående skole før til høsten. Hvorvidt disse elevene har startet sitt videregående utdanningsløp på Vg2 og så sluttet, eller at de ikke har begynt, kan vi ikke vite noe sikkert om. Men, på bakgrunn av svarene på resten av spørreskjemaet, så kan vi antyde at disse elevene har sluttet underveis i skoleløpet på Vg2. Det kunne vært av interesse å vite hvor mange av de 63 LOSA-elevene som avsluttet VG1 ikke har begynt på Vg 2, eller har sluttet underveis, men på grunn av den lave svarprosenten kan vi ikke si noe om dette. Når tre elever av tretten svar ikke har valgt å fortsette sin videregående opplæring, vil det være nærliggende å stille spørsmål om det kan være flere elever som ikke fortsetter sin utdanning etter LOSA - opplæringen. På grunn av den lave svarprosenten kan vi ikke vite noe sikkert om det forholder seg slik. Dette er et område som vi kan undersøke nærmere gjennom intervju.

Valgene av utdanningsprogram viser at flertallet av de spurte har valgt yrkesfaglige utdanningsprogrammer på Vg2. To av elevene har valgt studiespesialisering. En av elevene

har valgt en desentralisert hjelpepleierutdanning, og dette kan muligens være en av elevene som oppgir at hun fortsatt bor i sin hjemkommune.

De aller fleste av elevene i denne spørreundersøkelsen er elever som er borteboere, og for de fleste av dem er det første gang de skal bo hjemmefra. Trygghet og trivsel i boforhold kan ha innvirkning på hvordan elevene takler sin skolehverdag. Konsekvenser av at elevene mistrives med sine boforhold kan føre til at de reiser oftere hjem og kanskje over stadig lengre perioder av gangen. Fraværet øker og skolehverdagen kan bli vanskelig for denne typen borteboende elever. Det var derfor viktig for oss å få kartlagt hva slags boforhold elevene nå hadde. På spørsmålet om hvordan de bor inneværende år, er det bare en elev som bor på elevhjem, to elever bor på hybel, to elever bor alene i egen leilighet, fire elever bor hos familie og fire bor i egen leilighet sammen med noen. For å få en bedre avklaring på boforhold kunne vi her spurt om noen av elevene bor sammen med medelever. Når fire elever svarer at de deler leilighet med noen, kunne det ha vært av interesse å få vite om de deler leiligheten med noen av sine medelever. Det kan være nærliggende å tro at det og bo sammen med noen en kjenner kan føre til bedre trivsel og at de kan være til støtte og hjelp for hverandre både på skolen og i fritiden. Fire elever svarer at de bor hos familie. Her kunne vi i tillegg fulgt opp med et spørsmål om de bor hos egen familie eller hos vertsfamilie.

I følge Byrhagen et al. (2006) har elever i de nordligste fylkene lavere gjennomføringsgrad på normert tid og lavere gjennomføringsgrad totalt. Det er særlig Finnmark som skiller seg ut både når det gjelder gjennomføringsgrad, bortvalg av videregående skole og elever som velger å slutte sitt opplæringsløp. En av grunnene til at så mange elever i Finnmark ikke fullfører videregående opplæring, kan muligens være at hver tredje elev i fylket må flytte hjemmefra for å gå på videregående skole. Byrhagen et al. (2006) viser til at de borteboende elevene har femti prosent større risiko for å slutte enn elever som bor hjemme. Det er ulikt hvilket botilbud som finnes ved de ulike skolestedene og mange bor alene. Mange kan føle seg ensomme og de lengter hjem. Dette kan gi seg utslag i fravær og på sikt føre til bortvalg. En mulig forklaring kan være at elevene mangler et støtteapparat rundt seg, og de får dermed større problemer med å organisere hverdag og skolearbeid. Ved flere skolesteder i Finnmark er det satt i gang en rekke tiltak for å forebygge bortvalg. Vertsfamilier og styrking av

miljøarbeid i form av økt voksenkontakt, aktiviteter på fritid og leksehjelp er eksempler på noen av tiltakene som er satt i gang.

LOSA som opplæringsmodell.

Elevenes erfaringer med opplæringen i LOSA

For ett år siden var disse ungdommene LOSA-elever. De bodde hjemme og gjennomførte sitt første år, Vg1 på videregående skole. Nå er de i ferd med å avslutte sitt andre år Vg2, i sitt opplæringsløp. Etter ett år som borteboende elever på et annet skolested i Finnmark, og med erfaringer fra undervisning på en annen skole og med andre lærere var det av interesse for oss å få vite noe om hva de nå i ettertid tenker og mener om sitt første år i videregående skole som LOSA-elev. De tidligere LOSA-elevene har nå hatt tid og anledning til å reflektere over hvordan deres første år i videregående skole har vært.

Arbeidslivet påvirker og deltar i videregående opplæring på mange områder. Som opplæringsarena er lærebedriftene helt avgjørende i LOSA. Et kritisk punkt er tilgangen på praksisplasser for elever på Vg1-nivå. En opplæringsmodell som baserer seg på opplæring i bedrift, er avhengig av den lokale næringsstrukturen og en aktiv innsats fra det lokale næringsliv og skolen. LOSA – kommunene er små kommuner, og næringsgrunnlaget er i stor grad fiskerirelaterte virksomheter. I tillegg har de fleste kommunene noen mekaniske bedrifter, noen anleggsoperatører, hotell, butikker og kiosker. Alle disse, inkludert kommunens servicetilbud, er aktuelle praksisbedrifter for LOSA-elevene. På spørsmålet om hvilke programfag de gikk på i LOSA så ser vi at elevene hadde valgt helse- og sosialfag, restaurant og matfag, service og samferdsel og naturbruk innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Dette kan betraktes som at tilgang til lærebedrifter i de små kommunene dekker behovet på Vg1-nivå i ganske stor grad. Men, det kan også være slik at valgmulighetene til ønsket praksisbedrift ikke var i samsvar med elevenes førstevalg, og at de derved måtte velge blant det som er tilgjengelig. Det kan bety at enkelte elever hadde utplassering på praksisplasser som kanskje ikke var deres førstevalg.

Som vi har beskrevet var opplæringen i LOSA en kombinasjon av nettbaserte studier, studieoppgaver og opplæring i bedrift. Vi var derfor interessert i å vite hvordan elevenes forhold var til den opplæringen de hadde fått på nett.

På vårt spørsmål om hvor fornøyd elevene var med opplæringen på nett i LOSA fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Veldig fornøyd	15,4 %	2
2 Fornøyd	38,5 %	5
3 Nokså fornøy	30,8 %	4
4 Lite fornøy	15,4 %	2
Total		13

Av svarene kan vi lese at de fleste var fornøyd med denne delen av opplæringen. To elever var veldig fornøyde, mens resten var fornøyd og nokså fornøyd. To elever var lite fornøyde. Elevene fikk sin informasjon via Classfrontier og e-postsystemet og undervisning via lyd/bilde. Hvorfor to elever var lite fornøyd med den nettbaserte undervisningen kan vi ikke si noe sikkert om. Vi vet fra en tidligere undersøkelse (Germeten og Solheim, 2007) at det var en del mangler og dårlig allment utstyr i enkelte kommuner, og at teknikken ofte sviktet. I den tidligere evalueringen pekte flere elever på problemer knyttet til koordinering av oppgaver og kunnskap om utstyr fra lærernes og skolens side som problematisk.

I LOSA er det en lokal pedagogisk veileder i hver kommune. I vår tidligere undersøkelse (Germeten og Solheim, 2007) fikk vi vite at alle pedagogiske veiledere var godt, formelt kvalifiserte, og de fleste hadde vært tilsatt i kommunen i flere år. Av utdanningsbakgrunn hadde samtlige lokale veiledere enten universitets- eller høyskoleutdannelse. Den lokale veilederen har ansvar for alle elevene i sin kommune og skal følge opp elevene, ordne studieadministrative saker og samordne tidspunkter for sendinger på lyd/bilde. En av de viktigste arbeidsoppgavene den lokale veileder har, er å være bindeleddet mellom elevene og lærerne, mellom elevene og moderskolen, mellom elevene og lærebedriftene og mellom elevene, skolen og foreldrene. Den lokale veilederen har en viktig funksjon og vi ønsket å få vite hvor fornøyd elevene var med den lokale veiledningen de fikk da de var LOSA-elever.

Svarene fordelte seg slik på spørsmålet om hvor fornøyd elevene var med den lokale veiledningen:

Alternatives	Percent	Value
1 Veldig fornøyd	38,5 %	5
2 Fornøyd	46,2 %	6
3 Nokså fornøyd	15,4 %	2
4 Lite Fornøyd	0,0 %	0
Total		13

På spørsmålet om hvor fornøyd elevene var med den lokale veiledningen svarer 11 elever at de var fornøyd og veldig fornøyd med veiledningen de fikk lokalt. To elever svarer at de var nokså fornøyd, men ingen elever var lite fornøyd. Svarene her er i samsvar med tidligere resultater fra evalueringsprosjektet (Germeten & Solheim, 2007; Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007).

Mye av dialogen mellom lærer og elev var nettbasert og når vi videre spurte hvordan de opplevde kontakten med lærerne i Honningsvåg fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Svært fornøyd	0,0 %	0
2 Fornøyd	15,4 %	2
3 Nokså fornøyd	38,5 %	5
4 Lite fornøyd	46,2 %	6
Total		13

Kun to av elevene svarer at de var fornøyde med kontakten de hadde med sine lærere ved moderskolen i Honningsvåg. Dette samsvarer med resultatene fra evalueringsprosjektet som flere lærere og forskere ved Høgskolen i Finnmark gjennomførte 2006/2007 der det også framkom at elevene ikke var helt fornøyde med kontakten med lærerne i Honningsvåg (Germeten & Solheim, 2007). I rapporten ble det pekt på at dette var et kritisk område som ledelsen i LOSA burde utvikle nye rutiner på. Alle elever i videregående opplæring har rett til

tilpasset opplæring i følge læreplanen ”Kunnskapsløftet” og det forutsetter en tettere oppfølging og en bedre tilpasset opplæring i forhold til elevenes forutsetninger og behov.

Fag- og yrkesopplæring bygger på en tradisjon der opplæringen har vært knyttet til yrkeslivet og selve utøvelsen av yrket. Fag- og yrkesopplæringen innenfor LOSA foregår i dag dels i skolen og dels i arbeidslivet. Elevene er en uke på skolen og en uke ute i arbeidslivet. Opplæringen i arbeidslivet skal blant annet gi elevene et grunnlag for å velge blant forskjellige programfag innenfor den yrkesfaglige opplæringen etter fullført første år i videregående opplæring. På spørsmålet om hvor fornøyde elevene var med den opplæringen som var ute i arbeidslivet svarer over halvparten av de spurte at de var fornøyde og svært fornøyde. Det var to elever som svarer at de er lite fornøyde. Mye av LOSA-opplæringen står og faller på opplæringen i bedriftene, da den er en viktig del av den totale LOSA-opplæringen. Av svarene kan vi tolke at de fleste elevene var fornøyde eller nokså fornøyde med utplasseringen i arbeidslivet. Hvorvidt de to elevene som var lite fornøyde var uheldige med sin utplassering, eller om de muligens ikke hadde vært utplassert kan vi ikke lese av svarene. På bakgrunn av evalueringsprosjektet (Germeten & Solheim, 2007; Germeten, Jakobsen, Pedersen og Solheim, 2007) fikk vi vite at elever som hadde valgt studiespesialisering ikke hadde noen form for utplassering i arbeidslivet. I evalueringsprosjektet pekte vi, blant annet, på at det var et kunstig skille mellom elever fra studiespesialisering og elever fra yrkesfaglige studieprogram når det gjaldt opplæring ute i arbeidslivet.

Tilpasset opplæring

Tilpasset opplæring kom inn som et begrep i videregående opplæring med Reform 94 og er videreført og forsterket som et sentralt prinsipp for opplæringen i læreplanen

”Kunnskapsløftet”. I læringsplakaten heter det: ”Skolen og lærebedriften skal fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter” Vi ville vite om elevene opplevde at opplæringen i LOSA var tilpasset deres forutsetninger og svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	53,8 %	7
2 Nei	46,2 %	6
Total		13

Som vi ser så svarer sju elever at de opplevde at LOSA opplæringen var tilpasset dem, mens seks elever mente at opplæringen ikke var tilpasset deres dem og deres forutsetninger. Selv om svarprosenten i denne undersøkelsen er lav så må det kunne sies at det er urovekkende mange elever som opplevde at opplæringen i LOSA ikke var tilpasset dem. Å være elev i LOSA kan være krevende. Denne opplæringsmodellen passer godt for elever som har stor grad av selvstendighet og som kan arbeide med selvstudier. På den andre siden så kan en slik opplæringsmodell være et godt tilbud til elever som trenger ekstra hjelp og støtte. Det individbaserte opplegget med arbeid i små grupper kombinert med utplassering i arbeidslivet er det mange elever som kan ha et godt læringsutbytte av. Hvorfor så mange elever mener at opplæringen ikke var tilpasset dem kan vi ikke si noe sikkert om. Her kunne vi formulert oppfølgingsspørsmål som var mer konkret både i forhold til enkelte fag og praksisplassene.

Vi spurte også elevene om de med egne ord kunne si hva de ikke var fornøyd med i opplæringen. Dette skriver elevene:

”Det meste. Problemer med kommunikasjonsutstyr, manglende kontakt med lærere”

”lite oppfølging generelt”

”fikk lite eller ingen kontakt med lærerne, mye problemer med dataen”

”vi fikk ikke datamaskiner som virket optimalt. Lite studiotid”

”Fikk ikke lært noe av det viktigste på utplasseringsplassen, da de ukene det var måtte jeg være på skolen, å uken etter var det kun vanlige ting som skjedde på plassen”

”LOSA må samarbeide mer med utplasseringsplassene, spesielt der det foregår viktige hendelser som julebord og diverse, slik at en får være med på dette å se hvordan det fungerer, i stedet for å sitte på skolen når slikt foregår”.

Slik vi tolker svarene så peker de i retningen av at disse elevene opplevde manglende kontakt med lærerne som et problem. Et godt tilpasset læringsmiljø avhenger blant annet av at det er gode relasjoner og kontakt mellom lærer og elev, mellom lærere, mellom elever og mellom skole og arbeidsliv. Et annet viktig punkt elevene peker på er problemer knyttet til det digitale kommunikasjonsutstyret. LOSA-opplæringen er en kombinasjon av nettbaserte studier, studieoppgaver og opplæring i bedrift. Mye av kontakten mellom lærer og elev foregår ved hjelp av det digitale kommunikasjonsutstyr. Om forbindelsen ikke virket på grunn av at anlegget var ute av drift eller at utstyret var for dårlig, er faktorer som kan medvirke til at kontakten mellom lærer og elev og mellom de forskjellige lærere opplevdes problematisk og mangelfull. Vi leser også av svarene at noen elever opplever at samarbeidet mellom skole og arbeidsliv ikke er tilfredsstillende, særlig når det er spesielle yrkesfaglige utfordringer som elevene ønsker å delta i på arbeidsplassene. To elever skriver at de opplevde at når viktige og spennende ting foregikk på arbeidsplassen så måtte de være på skolen. Et bedre samarbeid mellom skolen og arbeidsplassen i forhold til å organisere utplasseringene på en annen måte kan være en løsning for å imøtekomme elevenes ønsker og behov. For å oppnå en tilfredsstillende tilpasset opplæring er det av stor betydning at skole og arbeidsliv har et godt samarbeid og at elevene opplever en helhet og sammenheng i sin opplæring, både i skolen og ute i arbeidslivet.

Det hevdes ofte i den offentlige debatten at fagopplæringen er for teoretisk, og at mange elever i yrkesfaglige utdanningsprogrammer sliter med teorifagene. Mange elever opplever at den yrkesfaglige opplæringen er for teoretisk og at de får for liten hjelp og støtte i opplæringen. Det var derfor av interesse for oss å vite om noen av de spurte elevene hadde fått ekstra hjelp og støtte i den teoretiske opplæringen.

På spørsmålet om noen av elevene hadde ekstra hjelp og støtte i noen fag eller fagområder fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	38,5 %	5
2 Nei	61,5 %	8
Total		13

Av svarene kan vi lese at åtte av elevene ikke hadde ekstra hjelp og støtte i noen fag eller fagområde. Vi leser også av svarene at fem av de spurte elevene hadde ekstra hjelp og støtte i noen fag og fagområder. Fagene de hadde ekstra hjelp og støtte i var særlig matematikk, men også i norsk og engelsk. En elev skriver at vedkommende hadde ” *privatlærer i matematikk som ble betalt av egen lomme*”. Kan dette svaret tolkes dit hen at denne eleven ikke fikk den ekstra hjelp og støtte som han/hun hadde behov for eller krav på i opplæringen, og av den grunn var tvunget til selv å betale for den ekstra undervisningen? En forklaring kan være at denne eleven fikk ekstra hjelp og støtte til undervisningen i matematikk på skolen, men at eleven hadde behov for mer hjelp og støtte enn det skolen kunne gi. En annen elev skriver at ” *matte er vanskelig å lære over lyd/bilde*”. Eleven utdyper ikke dette utsagnet med hvorfor undervisningen i matematikk er vanskelig å lære via lyd/bilde, men det kan være rimelig og anta at kommunikasjonen mellom elev og lærer ikke oppleves som god. Det kan oppleves som vanskelig for en elev å stille spørsmål om hjelp via lyd/bilde. Undervisningen via lyd/bilde gjennomføres fra studio ved moderskolen og alle LOSA-klassene er koplet til i et stort klasserom på samme tid. Det betyr at elevene fra flere kommuner i Finnmark har felles undervisning i matematikk og det kan derfor oppleves som vanskelig for elever å be om hjelp i løpet av undervisningsøkta. Videre skriver en elev at denne hadde behov for ekstra hjelp og støtte, men fikk det aldri. Om denne eleven hadde bedt om hjelp og støtte kan vi ikke si noe sikkert om. Av svarene leser vi at mange elever opplever at de ikke får den støtte og hjelp som de mener de har behov for, og det er urovekkende all den tid prinsippet om tilpasset opplæring i skolen skal gjennomsyre hele opplæringen. Selv om det er flere elever som ikke er helt

fornøye så er det også elever som får den hjelp og støtte de har behov for. En elev skriver: ”*jeg fikk den hjelpa jeg trengte i alle fagene da jeg hadde behov for det*”. Vi spurte også om elevene hadde noen form for ekstra hjelp og støtte i arbeidsutplasseringen og av svarene kunne vi lese at kun en elev hadde det. Denne eleven skriver at vedkommende fikk ekstra hjelp og støtte i alt det han/hun ikke kunne. Samlet sett kan vi si at det er i de sentrale fellesfag som matematikk, norsk og engelsk elevene har størst behov for ekstra hjelp og støtte i da bare en av elevene som svarte hadde ekstra hjelp og støtte i arbeidsutplasseringen.

Opplæring i lærebedrifter

Det er en stor utfordring for LOSA-opplæringen å finne egnede virksomheter og bedrifter som ønsker å få inn elevene til begynnende fagopplæring eller i arbeid. Et av målene for opplæringen i arbeidslivet er at elevene gjennom sin praksis skal få smakebiter av forskjellige yrker slik at de bedre er i stand til å ta sine framtidige yrkesvalg. Ved å få prøve seg innenfor ulike yrker kan en muligens forhindre feilvalg og antallet elever som velger å slutte før gjennomført opplæring kan reduseres. Vi spurte elevene om hvor mange lokale arbeidsplasser de var utplasserte i og svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 1	40,0 %	4
2 2	40,0 %	4
3 3	10,0 %	1
4 4	0,0 %	0
5 5	10,0 %	1
Total		10

På dette spørsmålet er det bare ti elever som svarer. Av svarene leser vi at fire av elevene hadde sin opplæring på en arbeidsplass. Det kan bety at disse elevene hadde gjort sine valg om framtidig opplæringsløp og fått sitt ønske oppfylt, og derfor ikke har hatt behov for å prøve seg i andre yrker. For øvrig viser det seg at de fleste av elevene som har svart, hadde fått prøve seg på flere forskjellige arbeidsplasser. Vi leser også at en elev hadde utplassering på tre forskjellige arbeidsplasser og en elev skriver at vedkommende hadde hatt utplassering på fem arbeidsplasser. Hvorfor de to elevene har hatt utplassering på såpass mange arbeidsplasser kan vi ikke si noe om. Her kunne vi hatt et oppfølgingsspørsmål om hvorfor elevene hadde så mange utplasseringsplasser. Vi kan anta at elevene kanskje underveis fant ut at deres valg ikke var det som passet dem, at valg av et framtidig yrke på en slik arbeidsplass

ikke var riktig for dem. Hvis denne antakelsen er riktig så kan det ha vært en fordel for elevene å få prøve seg på flere arbeidsplasser før de skulle gjøre sitt endelige valg. En annen forklaring kan være trivsel på arbeidsplassen. Hvis elevene ikke trivdes på arbeidsplassen sammen med andre som arbeidet der så kan muligheten for å slutte være til stedet. Vi kan heller ikke se bort fra at elevenes opplevelse av å få god oppfølging og veiledning, kan ha konsekvenser for valg av arbeidsplass. I en travel hverdag på en arbeidsplass er det ikke alltid like enkelt å avsette tid til opplæring av elevene som har liten eller ingen erfaring fra arbeidslivet. Det stilles andre krav til bedriftene når de har elever enn når de har lærlinger.

Elevene som kommer fra grunnskolen må ha en tettere og mer grunnleggende opplæring i alle vanlige arbeidsoppgaver på en arbeidsplass enn lærlinger som har et annet faglig nivå og modenhet. I evalueringsprosjektet (Germeten og Solheim, 2007, Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007) fikk vi vite at noen elever opplevde at de ikke fikk god nok veiledning og opplæring på arbeidsplassene og at enkelte av dem ble satt til rutinejobber som ikke ga dem utfordringer nok. Vi fikk også vite at mange elever opplevde det som positivt at de fikk prøve seg på forskjellige arbeidsplasser og at det medførte at framtidig yrkesvalg ble enklere for dem. Svarene i denne undersøkelsen samsvarer med den tidligere undersøkelsen. På spørsmålet om det var vanskelig å finne lokal arbeidsplass er det bare åtte elever som svarer på dette. Seks av elevene svarer at det ikke var vanskelig å finne en lokal arbeidsplass til dem, men to elever svarer at det var vanskelig å finne lokal arbeidsplass til dem. Kan det være de to elevene som hadde mange forskjellige arbeidsutplasseringer som opplevde at det var vanskelig for LOSA-opplæringen å finne egnede virksomheter eller bedrifter spesielt til dem?

I all opplæring er det av stor betydning at elevene opplever faglige utfordringer og at de har noe å strekke seg etter som de kan mestre. Vi ville derfor vite om elevene opplevde at arbeidsutplasseringen ga dem faglige utfordringer. På dette spørsmålet fikk bare ni svar.

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	66,7 %	6
2 Nei	33,3 %	3
Total		9

Av de ni som svarte så leser vi at seks elever opplevde at arbeidsutplasseringen ga dem faglige yrkesutfordringer. Tre elever opplevde at arbeidsutplasseringen ikke ga dem faglige utfordringer. Videre så ba vi de elevene som svarte nei på foregående spørsmål om de kunne svare med egne ord hva de savnet vedrørende faglige yrkesutfordringer, og da skriver elevene:

”Ordentlige bedrifter innen handel”.

”Savnet mer utfordring og mer matlaging, dette var mer ferdig mat man laget, da de viktigste dagene var satt av til å være på skolen. Gikk dermed glipp av det jeg synes utdanningen min handlet om”.

”hadde ikke noe praksis, som vi bla også ble lovet før vi startet”

En opplæringsmodell som baserer seg på opplæring i bedrifter/virksomheter i lokalsamfunnet, er avhengig av den lokale næringsstrukturen. Tilgangen til relevante praksisplasser kan være vanskelig på mindre steder og det kan by på store utfordringer å tilpasse opplæringen slik at elevene får den yrkesfaglige utfordringen de forventer og har behov for. En annen utfordring er at ikke alle bedrifter/virksomheter har kapasitet eller kompetanse til å ta imot elever og av den grunn blir det mangel på praksisplasser for elevene. Dette kan være et kritisk punkt for LOSA som opplæringsmodell. Vi kan også tolke svarene slik at samarbeidet mellom opplæringen i skole og bedrifter/virksomheter kunne vært tettere knyttet til hverandre både når det gjelder tilbud, organisering av tidspunkt for opplæringen i arbeidslivet og den teoretiske og praktiske opplæringen på skolen og på arbeidsplassen.

Vi har tidligere pekt på at elever som har valgt studiespesialisering ikke hadde noen form for utplassering i arbeidslivet. En elev skriver *”hadde ikke praksis, som vi bla også ble lovet året før vi startet”*. Det kan være nærliggende å tro at dette er en elev som har valgt studiespesialisering og har hatt forventninger om utplassering i arbeidslivet, men ikke fått sitt ønske oppfylt. I LOSA er selve grunnideen lokal opplæring i samarbeid med arbeidslivet, men for elevene som velger studiespesialisering realiseres ikke dette prinsippet. I vår tidligere undersøkelse (Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007) stilte vi spørsmålet om det ikke er mulig å trekke arbeidslivet inn i opplæringen også blant elever som velger studiespesialisering. Hvorfor kan ikke de jobbe prosjektorientert mot en arbeidsplass i kommunen der det kreves utdanning innenfor de teoretiske fagene?

Rådgiving og veiledning

Rådgivingstjenesten skal veilede elevene i deres valg av videre opplæring eller arbeid. Noe av grunnen til at elever slutter kan være dårlig rådgiving eller feil valg av utdanningsprogram. En god rådgivingstjeneste vil redusere sannsynligheten for både omvalg og frafall. I St.m. nr 16 (2006-2007) ...og ingen sto igjen pekes det på at mange elever opplever at de ikke får tilstrekkelig rådgiving. Det betyr at rådgivingstilbudet ikke fanger opp alle. Vi ønsket å få vite hvordan elevene opplevde den rådgivingen de hadde fått i LOSA når de skulle velge utdanningsprogram på Vg 2. Elevene svarte slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Veldig god	7,7 %	1
2 God	15,4 %	2
3 Nokså god	15,4 %	2
4 Dårlig	61,5 %	8
Total		13

Av svarene kan vi lese at en elev opplever at vedkommende har fått veldig god rådgiving, og to elever har fått god rådgiving vedrørende valg av utdanningsprogram på Vg2. Men vi ser at åtte elever mener de fikk dårlig rådgiving og to elever opplevde at de fikk nokså god rådgiving. Tyngdepunktet heller altså mot en dårlig rådgiving. Dette tyder på at de fleste elevene opplever at de ikke har fått god nok rådgiving i sine valg av utdanningsprogram for Vg2. Hvorvidt elevene har fått råd og veiledning vedrørende sine valg fra andre fagpersoner, foreldre, venner eller andre kan vi ikke vite. Svarene på dette spørsmålet kan vi muligens se i sammenheng med spørsmål 25 der vi stilte følgende spørsmål: ” I hvor stor grad mener du at LOSA førte til at det var enklere for deg å velge utdanningsprogram på Vg2 nivå?”.

Svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Stor grad	7,7 %	1
2 Nokså stor grad	23,1 %	3
3 Lite hjelp	30,8 %	4
4 Ingen hjelp	38,5 %	5
Total		13

Rådgiving og oppfølging av elevene er spesielt viktig med tanke på at så stor del av elevene i videregående opplæring i Finnmark velger å slutte, eller ikke starte på sin videregående opplæring. I dag har elevene en lovfestet rett til nødvendig rådgiving om yrkestilbud og yrkesvalg. Når vi ser svarene på dette spørsmålet i sammenheng med spørsmål 23 kan vi muligens si at det tyder på at rådgivingstjenesten ikke har fanget opp disse elevene. Svarene kan også tolkes dit hen at elevene allerede hadde foretatt sine valg for Vg2 da de startet sitt første år på videregående. Av den grunn så ville kanskje ikke LOSA som opplæringsmodell føre til at deres valg ble enklere. Her kunne vi hatt et oppfølgingsspørsmål om elevene hadde fått rådgiving eller foretatt sitt framtidige valg allerede ved oppstart på Vg1.

Kompetanseoppnåelse/karakterer

Markussen et al. (2008) peker på at det som har sterk effekt på kompetanseoppnåelse i videregående skole er elevenes karakterer fra grunnskolen. De viser til at karakterer fra grunnskolen er viktigste variabel for hvordan ungdommene gjorde det i videregående skole, både når det gjelder gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse. I denne undersøkelsen har vi ikke spurt elevene om deres karakterer fra grunnskolen, men vi er av den formening at også karakterene fra Vg1 har stor betydning for hvorvidt elevene vil gjennomføre den videregående opplæringen på Vg2- og Vg3-nivå. Vi spurte derfor om hvor fornøyd elevene var med sine karakterresultater fra LOSA (Vg1). Av tabellen kan vi lese:

Alternatives	Percent	Value
1 Meget fornøyd	23,1 %	3
2 Fornøyd	15,4 %	2
3 Nokså fornøyd	46,2 %	6
4 Lite fornøyd	15,4 %	2
Total		13

Av svarene leser vi at flertallet var lite fornøyd eller nokså fornøyd med sine karakterer da de avsluttet sitt første år i videregående opplæring som LOSA elever. På hvilket nivå elevene nådde sine kompetansemål kan vi ikke lese av svarene. Vi kan heller ikke si noe om hvorvidt dette er elever som har hatt ekstra hjelp og støtte i enkelte fag. Når vi ser tilbake på spørsmål femten så ser vi at flere elever hadde ekstra hjelp og støtte i enkelte fag, og da fortrinnsvis i de sentrale fellesfagene. Det kan være rimelig å anta at elevene som ikke er fornøyd med sine karakterresultater etter Vg1 befinner seg i gruppen som hadde ekstra hjelp og støtte, men sikker kan vi ikke være. Det kan like gjerne være at elevenes egen vurdering av karakterer

ikke var i samsvar med resultatet de oppnådde gjennom prøver og eksamen. Vi kan tro at sluttkarakterene ikke har svart til de forventningene noen av elevene hadde siden de ikke er så fornøyde. I Altaposten (3. november 2008) leser vi at det ikke er forskjell på karakterene elevene har fått, enten de er LOSA-elever eller de er elever ved stasjonære videregående skoler i Finnmark. Det er således ingen grunn til å tro at LOSA som opplæringsmodell fører til dårligere resultater sammenlignet med andre skoler.

Elevenes syn på opplæringen i LOSA

De to siste spørsmålene som handler om elevenes erfaringer med opplæringen i LOSA viser at svarene spriker noe. På spørsmålet om de syntes LOSA var en god form på opplæringen på Vg1-nivå ser vi at svarene fordeler seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	46,2 %	6
2 Nei	53,8 %	7
Total		13

Vi leser av svarene at seks elever mener at LOSA var en god form for opplæring på Vg1-nivå, men sju elever ikke syntes det. Dette kan muligens bekrefte en antakelse som vi kan lese gjennom elevsvarene samlet, at det er mange elever som er godt fornøyd med LOSA-opplæringen, og så er det en stor del som ikke er fornøyd eller ikke vil ta standpunkt og ikke er helt sikker på hva de egentlig mener. De elevene som ikke syntes at LOSA var en god opplæringsmodell, bærer kanskje på ulike dårlige erfaringer. Vi har sett tidligere i denne spørreundersøkelsen at flere elever viser til mangel på tilpasset opplæring, dårlig kontakt med lærere, svakheter med det teknologiske utstyret og at flere elever sliter med de sentrale teoretiske fellesfagene. Vi har tidligere pekt på at svært mange elever i Finnmark ikke fullfører videregående opplæring. Årsakene til dette kan være mange og sammensatte, men i alle undersøkelser pekes det på at borteboende elever har større sjanse for å slutte sitt utdanningsløp. På bakgrunn av dette spurte vi elevene om de ville gått på Vg2 på hjemlassen hvis de hadde den valgmuligheten. Svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	61,5 %	8
2 Nei	38,5 %	5
Total		13

Vi ser at på spørsmål tjuseks så mente seks elever at LOSA var en god form for opplæring på Vg1-nivå og sju elever svarte nei på dette spørsmålet. Når vi sammenligner svarene på disse to spørsmålene ser vi at på spørsmål tjuesju så svarer åtte elever at de kunne tenke seg og fortsette som LOSA-elev også på Vg2, men fem elever ikke ønsker det. Svarene peker i ulike retninger og vi må være åpne for flere tolkninger her. Av svarene kan vi ikke vite om det er de samme elevene som mente at LOSA ikke var en god form for opplæringsmodell og som da heller ikke ønsker å fortsette på Vg2 som LOSA-elev på hjemstedet. Det kan være rimelig og anta at det er de samme elevene, men sikker kan vi ikke være. En annen forklaring kan være at elevene som var fornøyde med LOSA hadde ønsket om å flytte til et annet sted og en annen skole i Finnmark for å få oppfylt sitt første valg eller så enkelt som nå kan han/hun endelig få flytte hjemmefra. Spørsmål til ettertanke her er hvorfor flere elever mener at LOSA ikke var en god form for opplæring på Vg1 nivå mens de på samme tid ønsker å kunne fortsette som LOSA-elev på Vg2 nivå? Har det en sammenheng med at de ikke ønsker å flytte fra hjemlassen, er det økonomiske motiver som ligger bak, eller var opplæringen på Vg1 i LOSA ikke så dårlig likevel?

Som avslutningsspørsmål på dette tema om LOSA ba vi elevene skrive med egne ord om det var noe mer de ville tilføye om opplæringen i LOSA. Her var det bare to elever som svarte, og den ene eleven skriver:

”Jeg var borteboer som LOSA elev i fjor, og kunne ikke vært mer fornøyd med det året! Kjempebra opplæring. Trivdes kjempegodt, og følte at jeg lærte KJEMPE masse”.

Den andre eleven skriver:

”Det burde settes av mer studiotid for elevene i samarbeid med lærerne, da jeg synes jeg hadde for lite av dette. Og det gjelder stort sett for alle fag”.

Oppsummering

Ut fra et elevperspektiv kan LOSA som opplæringsmodell betraktes som et godt tilbud for elever som ikke er klare for å flytte hjemmefra. Det kan være mange forskjellige begrunnelser

for at elevene velger å være elev i LOSA det første året de skal gå på videregående skole. LOSA gir muligheten for elever å kombinere med å bo hjemme og at de på samme tid kan bli kjent med de faglige kravene som stilles for å oppnå den kompetansen som de må ha for å bestå første år på videregående skole. Hjelp og støtte fra familie, venner og lokalmiljø kan være viktig for mange unge når de skal starte sitt utdanningsløp som strekker seg noen år fram i tid. En annen begrunnelse er knyttet til selve opplæringsmodellen. Elevene kan få smakebiter fra forskjellige yrker slik at de bedre kan ta sine framtidige valg slik at feilvalg reduseres. En annen viktig faktor kan være å spare penger ved ikke å ta opp lån så tidlig i sitt opplæringsløp.

Vi har sett at elevene var fornøyde med veiledningen de fikk av den lokale veilederen. De fleste elevene er også fornøyde med den opplæringen de har fått, men det skiller seg ut noen spesielle punkter som elevene peker på som ikke har svart helt til deres forventninger. Det første punktet er den nettbaserte undervisningen og veiledningen. Det tekniske utstyret vil alltid være et kritisk punkt i en opplæringsmodell som LOSA. Vi ser at elevene pekte på at det var problemer med det digitale kommunikasjonsutstyret, at ikke alle elevene hadde teknologisk utstyr som virket godt nok og at flere elever ønsket mer studiotid enn det de fikk. Mye av kontakten mellom lærer og elev forgår ved hjelp av det digitale kommunikasjonsutstyret. Når dette utstyret svikter eller det er for dårlig, kan det oppleves som dårlig undervisning, lite veiledning og svak kontakt med lærerne på moderskolen.

En opplæringsmodell som LOSA der opplæringen foregår både på skole og i arbeidslivet er avhengig av tilgang på relevante arbeidsplasser. Samarbeidet mellom opplæringen på skolen og i arbeidslivet kan også synes å være problematisk for noen av elevene. Elevene peker særlig på problemer knyttet til organisering av tidspunktet for opplæringen i arbeidslivet. De etterlyser en bedre og mer fleksibel organisering slik at de kan ha muligheter til å delta i viktige arbeidsoppgaver som foregår på arbeidsplassen i perioder når de selv må være på skolen. I all opplæring er det et mål at elevene skal oppleve faglige utfordringer slik at de har noe å strekke seg etter. I evalueringen av LOSA (Germeten & Solheim, 2007; Germeten, Jakobsen, Pedersen & Solheim, 2007) ble det også pekt på at det var ønskelig at samarbeidet mellom moderskolen og bedriftene vedrørende organiseringen av praksisukene kunne være

noe tettere og bedre. Instruktørene pekte på at en mer fleksibel organisering av utplasseringsukene kunne gi elevene nye faglige utfordringer og at elevene da kunne få delta i flere aktuelle arbeidsoppgaver.

Vi har tidligere pekt på at det ikke er alle elever en slik utdanning passer like godt for. LOSA som opplæringsmodell egner seg godt for elever som har stor grad av selvstendighet og som mestrer å arbeide med selvstudier, og det kreves stor grad av indre motivasjon (Germeten & Skogen, 2010). I arbeidet med de teoretiske fagene kreves det stor selvdisiplin og motivasjon for læring fra elevenes side, og det har ikke alle elevene, noe som sikkert er felles både for elevene i LOSA og elever på den vanlige videregående skolen. Vi har sett at noen elever har hatt ekstra hjelp og støtte i noen fag, og det er særlig i de sentrale fellesfagene som matematikk, norsk og engelsk. Noen av elevene gir også uttrykk for at de hadde ønske og behov for mer hjelp og støtte i enkelte fag enn det de har opplevd å få. Alle elever og lærlinger skal ha mulighet for å nå lengst mulig ut fra sine læreforutsetninger. Fleksible opplæringsløp som veksler mellom opplæring i bedrift og opplæring i skole, vil være en måte å tilpasse opplæringen på. Gjennom en mer praksisnær opplæring fra første år i videregående skole kan elever få tilbud om tilpasset opplæring slik at de kan oppnå kompetanse på lavere nivå. Videre kan elevene få utvidet sin opplæringstid slik at de kan ha mulighet til å nå full kompetanse med tilleggstid. Når noen av elevene i denne spørreundersøkelsen synliggjør at de har ønske om og behov for ekstra hjelp og støtte i de sentrale fellesfagene kan det være en fare for at disse elevene vil streve med å forbedre sine grunnleggende ferdigheter på Vg2- nivå. Å tilpasse opplæringen i de sentrale teoretiske fagene og legge vekt på de grunnleggende ferdighetene i alle fag er en stor utfordring for skolen, og kanskje spesielt vanskelig når undervisningen skjer via det digitale kommunikasjonsutstyret der den nære og fysiske kontakten mellom elev og lærer ikke er tilstede som i en vanlig klasseromsundervisning. Elevenes svar tyder også på at de opplever at den nettbaserte undervisningen og det digitale utstyret kunne vært bedre, at kontakten med lærerne på moderskolen var svak, og at organiseringen av utplasseringen i arbeidslivet kunne vært mer fleksibel. Dette er områder som bør forbedres slik at elevene får oppleve en opplæring som er bedre tilpasset dem.

LOSA – elevene i Vg2

Utdanningsprogram og fag

Til tross for at alle som fullfører grunnskolen har lovbestemt rett til treårig videregående opplæring, er omfanget av elever som ikke fullfører og består opplæring stort. Vi har tidligere vist til forskning på dette feltet. Det er frafall på alle nivåer, men en særlig stor andel faller fra i løpet av det første året i skole og mellom det andre og det tredje opplæringsåret. Det er langt vanligere å slutte sitt videregående opplæringsløp blant de elevene som ikke kom inn på sitt førstevalg, enn blant elevene som fikk oppfylt førsteønsket sitt. Gjennomføringen er særlig lav i yrkesfaglige studieprogrammer, noe som henger sammen med at det er flere elever med svake karakterer og mye fravær fra grunnskolen på disse (Markussen mfl. 2008). Det var derfor også av interesse for oss å få vite om elevene hadde kommet inn på sitt første valg.

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	92,3 %	12
2 Nei	7,7 %	1
Total		13

Av de som har svart ser vi alle med unntak av en elev har kommet inn på sitt første valg. Utdanningsprogrammene som elevene har valgt er: Studiespesialisering som språkfag, samfunnsfag, økonomi og rettslære. Innenfor det yrkesfaglige utdanningsprogram har de fleste valgt helsefagarbeider, barne- og ungdomsarbeiderfaget, elektrofag, kokk og matfag og naturbruk. Av svarene kan vi lese at de fleste elevene har valgt yrkesfaglige studieprogrammer. På spørsmål om hvilke fellesfag elevene liker best svarer de engelsk, samfunnsfag, historie, norsk, gym, en vet ikke og en er usikker. Vi ønsket også å få vite hvilket programfag elevene liker best. Av svarene fra elevene kan vi lese at de liker best programfag som markedsføring og salg, yrkesutøvelse, økonomi og samfunnsfag, engelsk, biologi, internasjonal engelsk, en elev vet ikke og en annen elev er usikker på hvilket programfag vedkommende liker best. Hvilke utdanningsprogram og programfag det her vises til, kan vi ikke vite sikkert fordi det ikke er svart klart på dette. Det kan være en mulighet for

at elevene er usikre på hva vi spør om. En annen forklaring kan være at elevene ikke skiller så godt mellom begrepene utdanningsprogram og programfag. De nye betegnelsene på utdanningsløp og fag ble innført med Kunnskapsløftet og er kanskje ikke så godt innarbeidet ennå.

Vi ønsket også å vite om hvilke type fag elevene likte best og svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Praktiske fag	46,2 %	6
2 Teoretiske fag	7,7 %	1
3 Både praktiske og teoretiske fag	46,2 %	6
Total		13

Av svarene leser vi at det er en elev som liker best teoretiske fag og det kan være nærliggende å tolke at det kan være en elev som har valgt studiespesialisering. Det er ellers likt fordelt mellom elever som liker de praktiske fag best og de som liker både teoretiske og praktiske fag. De yrkesfaglige utdanningsprogrammene har teorifag som er knyttet opp mot de praktiske fagene og skal i følge læreplanverket ses i sammenheng i opplæringen. Dette kan handle om at det for mange elever vil være lettere å like fag som de mestrer, og at de følger et utdanningsprogram på en skole som de selv har valgt og er motiverte for.

Tilpasset opplæring

Tidligere i denne rapporten viser vi til spørsmål nummer femten der vi spurte om elevene hadde noen form for ekstra hjelp og støtte i noen fag eller fagområder da de var LOSA-elever. Av svarene kunne vi lese at fem av de spurte hadde hatt ekstra hjelp og støtte i fag og fagområder. Fagene de hadde ekstra hjelp og støtte i var i de sentrale fellesfagene som matematikk, norsk og engelsk. Vi ville gjerne vite om elevene hadde noen form for hjelp og støtte i enkelte fag eller fagområder nå når de går på Vg2.

På spørsmålet om de har ekstra støtte og hjelp i noen fag svarer elevene:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	16,7 %	2
2 Nei	83,3 %	10
Total		12

Av svarene ser vi at ti elever ikke har ekstra støtte og hjelp i noen fag eller fagområder, men det er to elever som har det. Andelen har økt av de elevene som ikke opplever å få tilpasset opplæring. Vi vet ikke sikkert, men det kan være rimelig og anta at de to elevene som nå har ekstra hjelp og støtte i enkelte fag kan være blant de elevene som også hadde det da de var LOSA – elever. Vi spurte videre om hvilke fag eller fagområder de har ekstra hjelp og støtte i og da skriver de at de har ekstra hjelp og støtte i fagene norsk, engelsk og matematikk. Tidligere har vi sett at det er de samme fagene noen av elevene hadde ekstra hjelp og støtte i da de var elever på Vg1. Her kunne vi med fordel hatt et tilleggsspørsmål som handler om hvordan de får den ekstra hjelpen og støtten i opplæringen. Det kunne vært av interesse for oss å få vite om de to elevene her får den ekstra opplæringen i klassen, altså tilpasset opplæring i fellesskapet, eller om de blir tatt ut av klassen og dermed får individuell tilpasset opplæring. Vi vet at mange elever på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene sliter med de teoretiske fagene og da ofte i de sentrale fellesfagene. Det var derfor viktig for oss å få vite om disse elevene ønsket mer hjelp og støtte enn det de opplever at de får. Derfor spurte vi også om elevene, nå på Vg2, ønsker mer hjelp eller undervisning i noen fag, og svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	61,5 %	8
2 Nei	38,5 %	5
Total		13

Som vi ser av svarene så er det fem elever som opplever at de ikke har noe ønske om mer hjelp og undervisning i noen fag. Det kan være rimelig å anta at det er elever som klarer seg godt i skolefagene og derfor ikke har behov for ekstra hjelp eller undervisning i noen fag. Det kan også tolkes dit hen at elevene får den hjelp og undervisning de har behov for og derfor ikke har noe ønske om mer. Vi ser også av svarene at åtte elever av de spurte ønsker mer hjelp og undervisning i enkelte fag. Selv om svarprosenten er lav i denne spørreundersøkelsen så er det ganske urovekkende at så mange elever unisont uttrykker ønske om mer hjelp og undervisning i noen fag. Vi ba også elevene om å svare hvilke fag og hvorfor. Sju elever skriver at de har ønske om mer hjelp og undervisning i matematikk, men også i fagene norsk, engelsk og tysk. De skriver med egne ord:

Matte og tysk

Matte, sliter med faget

Norsk, engelsk, matematikk

Matte, det er vanskelig

Matte, det har jeg aldri fått skikkelig hjelp i, og er derfor heller ingen kløpper i faget.

Matte, har ligget dårlig an på skolen i det faget mye.

Det kan synes som om det er flere elever som ønsker mer hjelp og støtte i de teoretiske fagene enn det de får, og da særlig i matematikk. Hvorfor så mange elever opplever at de sliter med matematikk og ønsker mer hjelp og undervisning i dette faget kan vi ikke si noe sikkert om. Vi kan kanskje antyde at elevene opplever at matematikkundervisningen ikke er yrkesrettet på en slik måte at de ser relevansen av undervisningen i forhold til det yrkesfaget eller utdanningsprogrammet de har valgt. I NOU 2008:18 "Fagopplæring for framtida" pekes det på at elever på yrkesfaglige utdanningsprogrammer gjorde det noe dårligere i matematikk enn i de øvrige fellesfagene og i programfagene i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Er det slik at elevene opplever at enkelte av kompetansemålene i fellesfagene og programfagene og kanskje særlig i matematikk er fjernt fra yrkesutøvelsen og deres valg av yrke? Det reelle samarbeidet mellom programfag og fellesfag kan også variere fra skole til skole avhengig av lærerkrefter og organiseringen av undervisningen. Elevenes faglige egenvurdering er svært viktig å ta hensyn til i opplæringen slik at de har muligheten til å lykkes.

Ifølge læreplanverket for Kunnskapsløftet har elevene rett til tilpasset opplæring. Det vil si en opplæring som er tilpasset til elevens anlegg, interesser og andre forutsetninger. Tilpasset opplæring og hjelp og støtte fra lærerne har stor betydning for elevenes relasjoner til lærerne, som igjen har stor betydning for elevenes motivasjon og innsats. Tilpasset opplæring er en viktig faktor som er med på å forklare hvorvidt elevene gjennomfører sitt opplæringsløp og elevenes kompetanseoppnåelse. Det var derfor viktig for oss å spørre om elevene opplever at opplæringen på skolen er tilpasset deres behov og forutsetninger. Svarene fra dette spørsmålet fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	58,3 %	7
2 Nei	41,7 %	5
Total		12

Vi ser av svarene på dette spørsmålet at over halvparten av de som har svart opplever at opplæringen er tilpasset dem, men det er fem elever som opplever at skolen ikke er tilpasset for dem. Vi kan muligens tolke det dit hen at flere elever enn det man ønsker seg, opplever en skole som ikke er tilpasset deres forutsetninger og behov. Når vi sammenlikner svarene på dette spørsmålet med svarene på forrige spørsmål ser vi at det er flere elever som har ønske om mer hjelp og undervisning i enkelte fag. Vi kan muligens antyde at det kan være noen av de samme elevene som mener at opplæringen ikke er tilpasset dem. Det er disse elevene som opplæringen må prøve å favne slik at faren for at de slutter sitt opplæringsløp reduseres. I gruppen av elever som har svart "nei" på spørsmålet kan vi ikke vite om elevene opplever at de ikke får utfordringer nok, som tilpasset opplæring også handler om. Vi spurte også elevene om de med egne ord kunne si hva de ikke var fornøyde med i opplæringen sin og en elev skriver " *Nå som jeg går på Vg2, synes jeg ikke at jeg lærer like mye som i fjor på LOSA*". En annen elev skriver at skolen " *må samarbeide mer med lærer og arbeidsplass*". Disse utsagnene beskriver muligens en situasjon som vi kjenner igjen fra flere skoler. På store skoler er det også større klasser, og lærerne der har ikke like god tid og rom for å følge opp alle elever som de ønsker. Timeplante tekniske forhold og ukentlig arbeidsfordeling blant lærerne kan også være en medvirkende rammefaktor som legger hindringer i veien for en bedre tilpasset opplæring. I LOSA var det mindre klasser og veiledere og lærere kunne følge

opp elevene på en tettere måte. På små skoler og i mindre klasser, der veiledere og lærerne kjenner elevene bedre, kan det være nærliggende å tro at muligheten for å tilpasse opplæringen i forhold til elevenes forutsetninger og behov er enklere. Men tilpasset opplæring handler mest om læreres vilje og interesse for å tilpasse innholdet i faget til elevene i klassen eller i gruppa. Tilpasset opplæring vil vi følge opp i intervjuundersøkelsen vi skal foreta senere.

Læringsmiljø

Et godt læringsmiljø er avhengig av god kontakt mellom lærere og elever. Vi ønsket å få vite i hvor stor grad elevene var fornøyde med kontakten med lærerne på skolen. Svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Svært fornøyd	0,0 %	0
2 Fornøyd	36,4 %	4
3 Nokså fornøyd	45,5 %	5
4 Lite fornøyd	18,2 %	2
Total		11

Det er ingen elever som krysser av på at de er svært fornøyd med kontakten de har med lærerne sine på nåværende skole. Av svarene leser vi at to elever har krysset av for at de er lite fornøyd med kontakten de har med lærerne på skolen. De andre elevene som har svart er fornøyd eller nokså fornøyd. Vi kan muligens tolke svarene dit hen at flertallet av de som har svart er fornøyd og nokså fornøyd. Hva elevene legger i begrepet ”god kontakt” er vanskelig å si noe sikkert om. Det kan være elevenes oppfatning av hvor ofte lærerne henvender seg muntlig direkte til dem, om de opplever at lærerne ser dem i timene eller om de opplever at lærerne bryr seg om dem. Elevenes opplevelse av at de må vente på hjelp i skolearbeidet kan også oppfattes som dårlig eller lite kontakt med lærerne. En god kontakt mellom elev og lærer gir bedre muligheter for å tilpasse opplæringen i forhold til den enkelte elevs behov og forutsetninger.

Kunnskapsløftet vektlegger mer enn tidligere bedriftene som læringsarena gjennom større deler av opplæringen, blant annet gjennom prosjekt til fordypning. I den yrkesfaglige

opplæringen er et godt samarbeid mellom skole og arbeidsliv en forutsetning for å kunne legge til rette for helhet og sammenheng i opplæringen. For elevene kan utplassering i arbeidslivet bidra til økt interesse for det aktuelle yrket og til økt motivasjon for å lære relevant fagkunnskap på skolen. På den måten kan man tilpasse opplæringen for elever som er teoritrøtte og som strever med den teoretiske opplæringen. Vi ønsket derfor å få vite om elevene var fornøyde med utplasseringen i arbeidslivet dette skoleåret. På dette spørsmålet fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	44,4 %	4
2 Nei	55,6 %	5
Total		9

På spørsmålet om elevene var fornøyd med utplasseringen i arbeidslivet dette skoleåret er det bare ni elever som svarer. Det kan være nærliggende å tro at elevene som har valgt studiespesialisering har latt være å svare på dette spørsmålet. Disse elevene har, etter det vi kjenner til, ikke alltid noen form for utplassering i arbeidslivet. Av de ni som svarer er fire elever fornøyd med utplasseringen i arbeidslivet, og fem elever har krysset av på at de ikke er fornøyd. En elev er tydelig fornøyd med sin utplassering i arbeidslivet og beskriver sin erfaring slik: *”Jeg synes det er kjempebra å jobbe i sykehus. Det er lærerik utplassering”*. På grunn av den lave svarprosenten kan det være vanskelig å si noe sikkert om hva elevene egentlig mener. ”Fornøyd” kan her tolkes som at alt er slik de hadde forventet i sin utplassering i arbeidslivet, uten at de har tatt stilling til om det kan bli bedre. Det er flere elever som tydeliggjør at ikke alt har fungert som forventet eller som det skal være. Kan det være slik at noen elever har latt være å svare på dette spørsmålet fordi de er usikker på hva de skal svare? Det kan være mulig at de er usikre på hva vi egentlig spør om, men det kan også være uttrykk for at de noen ganger kan være fornøyde og andre ganger kan de være lite fornøyde, slik som en elev skriver: *”Både ja og nei egentlig, men mest nei. Fikk ikke gått gjennom halvparten av det som er ønskelig”*. En annen elev peker på at skolen og utplasseringsplassen må samarbeide bedre om hva eleven skal arbeide konkret med i praksisperioden. *”Dette må skolen og utplasseringsplassen bli enige om på forhånd når dette skal bli gjort, nøyaktig på datoen”*. En elev er usikker og skriver at vedkommende ikke vet helt om han/hun er fornøyd. En annen elev peker på samarbeidet mellom arbeidsliv og skole slik: *”Må samarbeide mer med lærer og utplasseringsplass”*.

Tilpasset opplæring dreier seg om å legge til rette betingelser som kan bidra til at alle elever også opplever å få tilfredsstillende utbytte av opplæringen i arbeidslivet. Dette kan være et spesielt problem for de elevene som ikke er fornøyd, men kan også være et uttrykk for et generelt problem i den yrkesfaglige opplæringen. Et godt samarbeid mellom skole og arbeidsliv er viktig for å møte elevenes behov for tilpasset opplæring. Det kan synes som samarbeidet mellom skole og arbeidsliv ikke har fungert godt nok for enkelte av elevene og derfor ikke har svart til deres forventninger.

Trivsel i skolehverdag og fritid

Alle elever i grunnskolen og videregående opplæring har rett til et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring (Jf. kapittel 9a i Opplæringsloven). I Norge har vi "Elevundersøkelsen" som er en årlig nettbasert undersøkelse om elevenes læringsmiljø. Undersøkelsen er utviklet av Utdanningsdirektoratet i samarbeid med elev – og lærerorganisasjoner, KS, FUG og ulike fagmiljøer. Elevundersøkelsen skal blant annet kartlegge elevenes opplevelse av hvordan de trives på skolen, deres motivasjon for å lære og hvordan de opplever lærerens faglige veiledning. Resultatene fra "Elevundersøkelsen" viser at elevene trives godt på skolen. Vi ville gjerne vite i hvor stor grad elevene i denne spørreundersøkelsen trives på skolen. På spørsmålet om i hvor stor grad de trives på skolen svarte elevene slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Meget godt	16,7 %	2
2 Godt	33,3 %	4
3 Nokså godt	25,0 %	3
4 Lite godt	25,0 %	3
5 Trives ikke	0,0 %	0
Total		12

Det er ingen elever som har krysset av for at de ikke trives på skolen. Hvis vi slår sammen alternativene 1 – 3 er det så mange som 2/3 av elevene som trives i stor eller mindre grad. Av svarene kan vi lese at halvparten av de som har svart trives godt og meget godt på skolen. Dette kan vi anta samsvarer med andre undersøkelser som handler om trivsel i skolehverdagen. Det er tre elever som trives lite godt og tre elever som trives nokså godt på skolen. Vi vet at trivsel på skolen har sammenheng med motivasjon for å lære og for at elevene fullfører sitt utdanningsløp. Dette er elever som er flyttet hjemmefra for å fortsette sitt utdanningsløp på et annet sted og på en fremmed skole. Ingen andre fylker i Norge har så mange borteboende elever som Finnmark og bortvalget blant denne gruppen av elever er vesentlig høyere enn hjemmeboende elever (Byrhagen et al. 2006). Mange av de borteboende elevene kommer fra mindre steder og har gått på små skoler. For dem kan tilpasningen til et større skolemiljø være vanskelig, ikke bare faglig men også sosialt. En forklaring kan være at elevene opplever at de får for lite støtte og hjelp med skolearbeidet på store skoler og at kontakten med lærerne er svak, noe som da kan føre til at de ikke trives så godt på skolen. En

annen forklaring kan være at de opplever å ha mistet den daglige kontakten med tidligere venner på hjemstedet og har problemer med å etablere kontakt med nye medelever på den nye skolen. For å få en bedre forklaring på spørsmålet om trivsel på skolen, spurte vi også om det var andre LOSA-elever på den samme skolen som dem. Å ha kontakt med tidligere medelever kan muligens ha en positiv innvirkning på i hvor stor grad elevene trives på skolen. Av de som svarte på dette spørsmålet fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	72,7 %	8
2 Nei	27,3 %	3
Total		11

Vi ser at elleve elever har svart på dette spørsmålet. Hvorfor ikke alle elevene har svart på dette spørsmålet kan vi ikke vite, men vi kunne kanskje hatt et ”vet ikke” svar her. Det kan kanskje være at elevene ikke kjenner alle på skolen. Av svarene ser vi at åtte av elevene går sammen med andre LOSA-elever. Det kan være rimelig å anta at det har stor betydning for trivsel i skolehverdagen at elevene kjenner noen på skolen og på det nye stedet de har flyttet til. Trivsel i skolehverdagen har innvirkning på læringsmiljøet og kan ha betydning på om elevene ønsker å fortsette sin utdanning eller de velger å avslutte sitt skoleløp.

Vi ønsket derfor å få vite noe om disse tidligere LOSA-elevene har god kontakt med hverandre på den nye skolen. Elevene svarer med egne ord på spørsmålet om de går i samme klasse og om de ellers har god kontakt:

Samme klasse, men lite kontakt

Jeg går i klasse med 2 LOSA-elever og vi har veldig god kontakt

Jeg går i 2A, mens de går i 2B

har god kontakt med 2.

Har en i samme klasse, så har jeg en i parallell klassen, vil si at vi har lite men god kontakt

ja

Nei de går i andre klasser, men kontakt har vi :)

Vi gikk ikke i samme klasse på plassen jeg bodde på, her var jeg eneste i restaurant og matfag, men ellers er vi gode venner. De fleste har nå flyttet, så kontakten er blitt dårligere.

Av svarene kan vi lese at de fleste LOSA-elevene har kontakt med andre LOSA elever. Noen elever har ikke så ofte kontakt, men kontakten er god. I ettertid ser vi at vi skulle spurt om disse elevene kommer fra samme sted. Det kunne vært av interesse å vite om elevene kjente hverandre fra tidligere skolegang og derfor har opprettholdt kontakten seg imellom. I LOSA-opplæringen er elevene fra flere kommuner i Finnmark, og den kontakten de har hatt med hverandre har vært via lyd/bilde undervisningen de har hatt i LOSA. Når elevene har undervisning i studio samles alle elevene i de forskjellige kommunene i sine respektive studioer og møtes via lyd/bilde. I tillegg er elevene inne på felles samlinger i Honningsvåg og møter hverandre da fysisk. Gjennom møter via lyd/bilde og samlingene i Honningsvåg kan elevene fra forskjellige kommuner blitt kjente med hverandre. De kan derfor også ha opprettholdt kontakt med hverandre når de da møtes igjen på nye skoler på fremmede steder. Det å ha en felles referanseramme som tidligere LOSA-elever kan ha betydning for kontakten videre i opplæringsløpet. Av svarene ser vi også at elevene har kontakt med hverandre selv om de ikke går i samme klasse, noe som sikkert kan være positivt for den enkelte elev.

Det er mange årsaker til at elever som reiser hjemmefra for å gå på videregående skole har et betydelig høyere frafall enn andre elever. En mulig forklaring er at elevene mangler et støtteapparat rundt seg, og at de dermed får større problemer med å organisere hverdag og

skolearbeid. Borteboende elever har fått redusert kontakt med tidligere venner og sitt idretts- og ungdomsmiljø på hjemstedet. Trivsel i hverdag og fritid kan ha innvirkning på motivasjon for skolegang. Det kan være nærliggende å tro at et godt læringsmiljø på skolen, gode venner og trivsel på fritid har stor innvirkning på hvordan de unge takler en hverdag borte fra hjemmet. Vi ville derfor vite hvor godt elevene trives i fritiden. På dette spørsmålet fordelte svarene seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Meget godt	30,8 %	4
2 Godt	23,1 %	3
3 Nokså godt	23,1 %	3
4 Lite godt	23,1 %	3
5 Trives ikke	0,0 %	0
Total		13

Som vi ser svarer sju elever at de trives meget godt og godt på fritiden. Tre elever svarer at de trives nokså godt, mens tre elever svarer at de trives lite godt. Det er over halvparten som trives godt og meget godt i fritiden. Hvorfor så mange svarer at de trives nokså godt og lite godt kan vi ikke si noe sikkert om. I ettertid ser vi at her skulle vi fulgt opp med et spørsmål om hva som gjør at de trives eller ikke trives i fritiden. Av særlig interesse kunne det vært å vite hva som gjør at tre elever trives lite godt. Hva er det som gjør at elever ikke trives så godt i sin fritid? Kan det være at elevene ikke finner seg til rette der de bor, at de har liten voksenkontakt, få venner eller mangel på relevant fritidstilbud? Det kan være mange forklaringer på hvorfor elevene ikke trives i sin fritid. For noen elever kan det være vanskelig å være borte fra familien sin, de savner vennene sine på hjemlassen eller de savner kjæresten sin, noe som kan føre til hjemlengsel. Mistrivsel på fritiden kan også skyldes at de ikke kjenner noen som kan hjelpe dem til rette i et nytt miljø. Men, et viktig spørsmål er om lite trivsel i fritiden kan ha konsekvenser for om disse elevene velger å fullføre eller avslutte sitt opplæringsløp?

Kontakt med hjemstedet

Kontakten med hjemstedet, venner og familie kan være viktig å opprettholde for mange unge som skal reise hjemmefra for første gang. Å være borteboende elever kan for mange oppleves som vanskelig og vi vet at denne type elever har femti prosent større risiko for å slutte enn elever som bor hjemme (Byrhagen et al. 2006). Vi ønsket derfor å få vite hvor ofte elevene reiste hjem i måneden. Av svarene leser vi at over halvparten av elevene som har svart, reiser hjem bare en gang i måneden, og noen reiser hjem hver annen helg. Det er ingen elever som reiser hjem hver helg av de som har svart på dette spørsmålet. En mulig forklaring på at elevene ikke reiser så ofte hjem, kan være de lange avstandene mellom skolestedene og hjemstedet i Finnmark. Finnmark er som kjent et stort fylke med spredt bosetting og reiseutgiftene kan bli ganske høye for den enkelte elev, men reisetiden kan også virke inn på hvor ofte elevene kan reise hjem. Lang reisetid med buss og båt betyr for mange at tiden hjemme blir kortere. I Finnmark Dagblad, mandag 1. november 2010, leser vi at det ved Alta videregående skole er rundt trehundre borteboende elever. Flere av de borteboende elevene peker på at de ikke kan reise hjem så ofte på grunn av kutt i rutetilbudene og en timeplan som gjør det umulig for dem å rekke bussen hjem på fredager. Elevene ønsker ikke å skulke den siste timen på skolen, for da får de fravær somt tilslutt kan medføre stryk. De sier i intervjuet i avisa at det er viktig for dem å ha kontakt og tid sammen med familie og venner på hjemstedet.

En av målsettingene med LOSA som opplæringsmodell er at opplæringen foregår i utstrakt samarbeid med arbeidslivet. På Vg1 hadde LOSA-elevene hatt utplassering på en eller flere arbeidsplasser i sin hjemkommune. En annen målsetting er at denne opplæringsmodellen skal gi positive ringvirkninger i lokalsamfunnet for å sikre rekruttering av framtidig arbeidskraft i kommunene. Det var derfor av interesse for oss å få vite om de tidligere LOSA-elevene hadde noen form for kontakt med noen av arbeidsplassene som de var utplassert i på Vg1. Svarene på dette spørsmålet fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	30,0 %	3
2 Nei	70,0 %	7
Total		10

Vi fikk ti svar, og her kan vi lese av svarene at det er kun tre elever som har kontakt med arbeidsplassen de hadde sin utplassering i som LOSA-elever. Tidligere i denne undersøkelsen har vi fått vite at elever som hadde valgt studiespesialisering ikke hadde hatt noen form for utplassering i arbeidslivet. Dette kan være en forklaring på at ikke alle elevene har svart på dette spørsmålet, men det kan også tolkes som at de også har svart nei på dette spørsmålet fordi at de faktisk ikke har hatt noen form for kontakt med utplasseringsbedriften. En annen forklaring kan være så enkelt at elevene etter avsluttet Vg1 som LOSA-elever ikke har hatt behov eller ønske om å ha kontakt med utplasseringsstedet sitt. På Vg2 har elevene hatt utplassering i faget ”prosjekt til fordypning”, og kan da hatt sin arbeidslivspraksis på det nye skolestedet. Av den grunn kan vi muligens tolke det dit hen at svarene fordeler seg slik de gjør her. Av de tre elevene som har kontakt med LOSA-arbeidsplassen skriver to elever at de har hatt sin praksisutplassering dette året på samme praksisplass som da de var LOSA-elever. En annen målsetting med LOSA er at denne opplæringsmodellen skal gi positive ringvirkninger i lokalsamfunnet ved et bedre samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Denne målsettingen vurderes som viktig for å sikre rekruttering av kvalifisert arbeidskraft for lokalsamfunnets framtid (Solheim, 2009). På bakgrunn av lav svarprosent kan vi ikke vite om det er flere tidligere LOSA-elever som har hatt sin utplassering dette året på samme arbeidsplass.

Slutte eller fortsette på skolen?

Som beskrevet, har Finnmark lavest andel elever som fullfører videregående opplæring, og høyest andel som avbryter opplæringen. Rapporten fra NORUT (2009) viser at Finnmark topper landsstatistikken på bortvalg. Det store bortvalget gjelder elever som sluttet underveis og de elevene som fullførte alle årene uten å oppnå studie- eller yrkeskompetanse (Lie m.fl., 2009). Det var derfor viktig for oss å få vite om elevene i denne undersøkelsen noen ganger hadde vurdert å slutte på skolen.

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	69,2 %	9
2 Nei	30,8 %	4
Total		13

Av svarene kan vi lese at hele ni av tretten elever svarer at de har vurdert å slutte sitt opplæringsløp. Dette tilsvarer nesten sytti prosent av de spurte og må kunne sies å være et meget høyt prosenttall. Selv om utvalget ikke er stort så må man kunne si at dette tallet er urovekkende høyt. Når vi går tilbake til spørsmål fem i denne rapporten, der vi spurte om hvilket utdanningsprogram de gikk på, så svarte tre elever at de ikke gikk på videregående skole. En av elevene svarte at vedkommende ikke ville starte på Vg2 før til høsten. På bakgrunn av svarene på spørsmål fem og disse spørsmålene, kan vi trekke den slutningen at to elever har sluttet sitt opplæringsløp i løpet av dette skoleåret. Av svarene kan vi ikke lese når tid de har sluttet eller hvorfor de har sluttet. De kan enten ha sluttet tidlig eller sent i skoleåret. Det kunne vært av interesse å vite tidspunkt for når disse elevene har valgt å slutte. En god eller dårlig skolestart kan ha innvirkning på beslutningen om enten å fortsette eller velge å avslutte skolen for så å reise hjem. Å være borteboende elev og mistrives kan være avgjørende for valget om å fortsette eller velge å slutte. Det kan også være nærliggende å tro at det er elever som er skoletrøtte og har opplevd at de sliter med enkelte fag. Vi kan ikke se bort fra at svarene hadde variert mer hvis det har vært flere elever som hadde svart på spørreskjema. Muligheten for at flere elever ville svart at de *ikke* har vurdert å slutte på skolen er tilstedet ved en større deltakelse i spørreundersøkelsen. Det kan være mange årsaker til at elevene velger å avslutte sitt skoleløp. Vi ville derfor gjerne vite hvorfor så mange av de som svarte på spørreskjema har vurdert å slutte på skolen. Elevene skriver med egne ord:

Er skolelei og sliter med noen fag

Fordi jeg er lei skole, og finner ingenting som passer for meg.

trives ikke

Sliter med fagene, til tider tungt å bo borte

har ikke råd..

Skolelei, og har ofte følt jeg ikke har fått den erfaringen dette året som jeg burde hatt.

Det har ikke vært et riktig like lærerikt år som i fjor.

Kjedelig

Skolelei, alt for lite prioritert og planlagt fra skolens og utplasseringsplassens side.

Av svarene leser vi at flere av elevene skriver at de er lei av skolen, og at de sliter med noen fag. Elevene skriver ikke her hvilke fag de sliter med, men tidligere i undersøkelsen har vi fått vite at to av elevene i denne undersøkelsen har ekstra hjelp og støtte i fagene norsk, engelsk

og matematikk. På spørsmål trettifem svarer flere av elevene at de ønsket mer hjelp og støtte i fellesfagene som matematikk, norsk og engelsk enn det de opplevde å få. Det kan være nærliggende å tro at når elevene her svarer at de sliter med noen fag, så er det de sentrale fellesfagene de sliter med. En av elevene peker også på at vedkommende ikke finner noe som passer. Kan dette være en elev som har gjort feilvalg og på den måten ikke finner seg til rette på skolen. Kanskje er det denne eleven som ikke kom inn på sitt førstevalg? Tidligere i denne undersøkelsen fikk vi vite at en elev ikke hadde fått innfridd sitt første valg. Forskning viser (Markussen et al, Byrhagen) at elever som får innfridd sitt førstevalg har betydelig høyere grad av mulighet til både å bestå og gjennomføre et videregående skoleløp. En elev skriver at det er kjedelig. Kan det være slik at denne eleven ikke opplever å få utfordringer tilpasset sine evner, forutsetninger, behov eller interesser? Elevenes opplevelse av å kjede seg på skolen eller at de er lei skolen, kan tolkes som et faresignal i forhold til valg om å avslutte sitt skoleløp. Elevenes svar peker også i retning av en viktig faktor som handler om elevenes opplevelse av å ha manglende læringsutbytte i opplæringen. Når elevene viser til at de ikke har fått den læringserfaringen som de burde ha fått eller at skoleåret ikke har vært like lærerikt som forrige år, så kan man muligens se det i sammenheng med at skolen kan oppleves som kjedelig. Elevene får ikke utfordringer nok og motivasjonen for læring og utvikling kan bli svak. Kan dette føre til mistriivsel og skoletrøtthet? En annen viktig faktor som elevene peker på er deres opplevelse av at samarbeidet mellom skole og arbeidslivet ikke har vært som forventet. En elev skriver at vedkommende har vurdert å slutte på grunn av økonomi. Eleven ”har ikke råd”. Kan dette være en av elevene som har sluttet? I Finnmark må mange elever flytte hjemmefra for å gå på videregående skole, noe som ofte betyr at de blir avhengige av lån og stipend allerede tidlig i sitt utdanningsløp. Det er ikke alle elever som har foreldre som kan bidra økonomisk til sine barns utdanning gjennom mange år. En annen elev peker på et sentralt spørsmål i Finnmarkssammenheng, nemlig det å være borteboende elev. Denne eleven skriver at det til tider er tungt å bo borte fra hjemmet.

Vi har sett at ni elever har krysset av for at de har vurdert å slutte skolen og de har også beskrevet med egne ord årsakene til deres vurderinger. Vi ønsker derfor å få vite hvilke faktorer som var avgjørende for deres valg om å fortsette på skolen. Vi ba derfor elevene skrive med egne ord hvorfor de hadde valgt å fortsette på skolen. Elevene skriver:

Fordi det er eneste muligheten til å komme seg ut i arbeidslivet.

Man må fullføre skolen forttest mulig

Fordi jeg trives med det.

Jeg trenger en utdanning

For å fullføre utdanningen min

Fordi jeg valgte å prøve å arbeide.

Trenger utdanning, tidsfordriv før fylte 18

sluttet. pga ingen stipend.

For jeg vil virkelig bli utdannet Helsefagarbeider, trives i yrket.

Fordi jeg må

Fordi jeg synes det er viktig med utdanning, og det er viktig for meg og finne et yrke

jeg kan trives med og kan klare å jobbe i.

Hva kan disse svarene fortelle oss? Vi ser her at en elev skriver at vedkommende har sluttet fordi han/hun ikke har fått stipend. Vi kan anta at det er den eleven som tidligere skrev ”*har ikke råd*”, og er en av de to elevene som har sluttet skolen. Det kan være rimelig å tro at denne eleven har sluttet sitt opplæringsløp tidlig i skoleåret siden vedkommende skriver at han/hun ”*sluttet .pga ingen stipend*”. En elev skriver ”*Fordi jeg valgte å prøve å arbeide*”. Dette svaret kan virke noe uklart. Mener denne eleven at hun/han har valgt å prøve seg først i arbeidslivet uten utdanning for å ha bedre grunnlag for framtidig valg av yrke? Vi vet ikke om denne eleven har prøvd seg på forskjellige arbeidsplasser før han/hun har valgt sitt opplæringsløp. En annen forklaring kan også være i forhold til valget om å flytte hjemmefra for å gå på skole. Et ventetår i arbeidslivet på hjemmeplassen før en er klar for å flytte hjemmefra? Eller er dette den voksne eleven som har valgt en desentralisert utdanning som hjelpepleier. Da er det anledning til å få bo hjemme under opplæringen samt mulighet for arbeid på hjemmeplassen etter endt utdanning. Av de som her har svart er det bare en elev som skriver at vedkommende valgte å fortsette skolen ”*Fordi jeg trives med det*”. Denne eleven peker på et viktig punkt i all opplæring, og det er sammenhengen mellom trivsel i skolen og motivasjon for å fortsette skolen. Det kan være rimelig å anta at denne eleven trives med valg av skole, valg av utdanningsprogram og kanskje også da hele læringsmiljøet. En annen elev skriver at grunnen for å fortsette på skolen er ”*For jeg vil virkelig bli utdannet helsefagarbeider, trives i yrket*”. Slik vi tolker dette utsagnet så har denne eleven valgt en utdanning og et framtidig yrke som vedkommende vil trives i. Det er bare disse to elevene som begrunner sine valg om å fortsette skolen med begrepet ”*trivsel*”. Elevene trives med sin opplæring og valg av yrke. Det kan tyde på at dette er elever som har gjort et riktig valg av utdanningsprogram og at de trives på den skolen de har valgt å gå på. Forholdsvis mange

elever skriver at de trenger en utdanning, det er viktig med utdanning, de må fullføre utdanningen og en skriver *”fordi jeg må”*. Når en elev skriver at utdanning er *”eneste muligheten til å komme seg ut i arbeidslivet”* og en annen elev skriver at det er viktig med utdanning *”og finne et yrke jeg kan trives med og kan klare å jobbe i”*, så peker de på en viktig faktor, og det er muligheten for arbeid i framtida. Det kan synes som om elevene ser nødvendigheten av en utdanning for å unngå at de kan bli ekskludert fra videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen. En annen forklaring kan være at elevene har investert tid og penger i sin utdanning og opplever at de må fullføre av den grunn, men det kan også være slik at denne grunnutdanningen er veien til en høyere utdanning og at de derfor svarer slik de gjør. Det er ingen elever som begrunner sitt valg om å fortsette på skolen med uttrykk som at de opplever at skolen er en arena med et godt læringsmiljø, dyktige lærere som de har god kontakt med eller at opplæringen gir dem utfordringer, økt læringsutbytte og motivasjon til å fortsette på skolen. Elevene vurderer verken skolen eller utdanningen optimalt.

Hva med neste år?

I dag har alle yrkesfagelever som har gjennomført Vg2, rett til å fortsette opplæringen i et fag som bygger på det utdanningsprogrammet de har fulgt. De aller fleste som fortsetter med yrkesfaglig utdanning, får denne opplæringen som lærling i virksomhet. Et av yrkesfagopplæringens kritiske punkter er tilgangen på læreplasser. For å kunne gi alle yrkesfagelevne en fullverdig opplæring, må det være læreplass til alle som avslutter Vg2 og som ønsker å utdanne seg til fagarbeider. I NOU.2008:18 pekes det på at behovet for læreplasser i fag tilknyttet offentlig sektor har økt, men også i andre deler av arbeidslivet på grunn av store endringer i forhold til samfunnsmessige behov. En opplæringsordning som baserer seg på opplæring i arbeidslivet, er avhengig av den lokale næringsstrukturen, en aktiv innsats fra det lokale næringsliv og Finnmark Fylkeskommune. I Finnmark kan tilgangen på læreplasser for lærlinger variere sterkt fra kommune til kommune. Tilbudet på læreplasser kan også variere yrkesfagene imellom og fra år til år, blant annet på grunn av økonomiske konjunkturer og antall arbeidsledige som søker jobber. For en del bedrifter vil økonomien i forbindelse med å ha lærlinger være av vesentlig betydning. Selv om bedriftene får et tilskudd, så er ikke tilskuddet alltid tilstrekkelig til å dekke utgiftene forbundet med å ha lærling. Et annet problem det pekes på (NOU:2008:18) er at tilskuddet i perioder ikke har fulgt prisutviklingen, og at det er store ulikheter mellom forskjellige fag og

bransjer. Det er mange små kommuner i Finnmark og næringsgrunnlaget er i stor grad primærnæringsrelaterte virksomheter som blant annet skiferdrift, fiskeri og landbruk. I tillegg har de fleste kommuner mekaniske bedrifter, anleggsoperatører, hoteller, butikker, barnehager, skoler aldershjem og liknende. Alle disse, inkludert kommunenes og fylkeskommunens servicetilbud samt statlige arbeidsplasser er aktuelle lærebedrifter for lærlinger. Det er en utfordring for små, lokale bedrifter å ha lærlinger både når det gjelder kapasitet og tid til opplæring av lærlinger, kompetanse for å legge til rette for opplæring og ikke minst økonomi. Bedriftene må ta hensyn til deres hovedoppgave som er produksjon og inntekt. Som lærebedrift må de ha fagarbeidere som har tid og kompetanse for å legge til rette for opplæring av lærlingene, og for å sikre seg en slik kompetanse i bedriftene kreves det formell opplæring av instruktører som igjen medfører utgifter for bedriftene. Det er slik det ideelt sett bør være.

Opplæringskontorene spiller i mange tilfeller en viktig rolle i formidlingen av lære plasser. De har oversikt over medlemsbedriftene, og vil vanligvis ha en oversikt over bedriftene i de forskjellige bransjene. Den store utfordringen ved formidling av lære plasser er å skaffe plass til elevene med svake karakterer, stryk, og stort fravær i Vg1 og Vg2. Det er rimelig å anta at de fleste bedrifter som kan, velger de elevene med beste karakterer og lite fravær. Mange av elevene skaffer seg lære plass ved selv å kontakte aktuelle virksomheter. Ofte kan det skje i forbindelse med utplassering i arbeidslivet. Elevene i denne undersøkelsen er i avslutningsfasen av sitt opplæringsløp på Vg2. Fra høsten skal de fortsette sitt utdanningsløp, enten på skole eller som lærling. Vi ønsket derfor å vite om elevene hadde fått lære plass nå når de snart er ferdige med Vg2 og svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	12,5 %	1
2 Nei	87,5 %	7
Total		8

Av tabellen ser vi at det er bare åtte som har svart på dette spørsmålet, og det kan være at det kun er åtte i utvalget som det er aktuelt valg for.. Av disse er det en elev som har krysset av for at vedkommende har fått lære plass. Vi vet fra tidligere i undersøkelsen at to elever har sluttet på skolen og noen elever har valgt studiespesialisering. Elevene som går på studiespesialisering fortsetter sitt utdanningsprogram på skolen og skal derfor ikke ut i lære.

Det er sju elever som skriver at de ikke har fått læreplass. Vi kan kanskje antyde at de som har svart *nei* på dette spørsmålet er elever som har søkt eller skal søke på læreplass, men sikker kan vi ikke være. Her kunne vi fulgt opp med et spørsmål om elevene hadde søkt eller har tenkt å søke om læreplass. En forklaring på at elevene ikke har fått læreplass kan være at det er for tidlig på våren og at søknadene deres ikke er behandlet. I følge NOU:2008:18 så skriver utvalget ”*De aller fleste årene har det imidlertid vært vanskelig å skaffe læreplasser til alle elevene som har behov, og mange kontrakter mellom bedrifter og lærlinger har blitt tegnet en god stund etter at høstsemesteret har startet*” (s.83). Dette kan muligens være en forklaring på at sju elever ikke har fått læreplass ennå. Da disse elevene gikk på Vg1 hadde de sin utplassering i arbeidslivet på sine respektive hjemplasser. Vi vet at mange elever har fått læreplass ved direkte kontakt med arbeidsgiver, og ofte skjer det i forbindelse med utplassering. Av den grunn ønsket vi derfor å vite om noen av elevene hadde fått læreplass der de hadde hatt sin praksis i LOSA. Vi spurte om elevene hadde fått læreplass på samme arbeidsplass som de hadde i LOSA. Vi spurte også om de hadde fått ny læreplass på hjemstedet eller på et nytt sted. Svarene fordelte seg slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Samme arbeidsplass som jeg hadde praksis på i LOSA	0,0 %	0
2 Ny arbeidsplass på hjemsted	100,0 %	1
3 Ny arbeidsplass på nytt sted	0,0 %	0
Total		1

Tabellen viser at det kun er en elev som har svart. Denne eleven har fått læreplass på en ny arbeidsplass på sitt hjemsted. Vi kan muligens antyde at dette er den samme eleven som på forrige spørsmål svarte at vedkommende hadde fått læreplass. Her kunne vi ha fulgt opp med et spørsmål om hvordan eleven hadde gått fram for å få læreplass. Har eleven søkt selv, eller selv kontaktet arbeidsplassen, eller hadde eleven fått hjelp fra andre instanser som for eksempel opplæringskontoret? Tidligere i denne undersøkelsen har vi fått vite at tre elever har hatt kontakt med sin tidligere arbeidsplass som LOSA-elever. Av disse tre elevene så hadde to elever hatt sin utplassering på samme arbeidsplass både i Vg1 og Vg2. Vi vet ikke om noen av disse elevene har søkt om læreplass på sitt hjemsted.

Om å flytte hjem?

En av målsettingene med LOSA er å rekruttere framtidig arbeidskraft samt redusere fraflyttingen fra de små kommunene i Finnmark. Ved at elevene får prøve seg i arbeidslivet på sin hjemplass har man et ønske om at elevene kanskje flytter hjem etter endt utdanning. Gjennom utplasseringen på flere arbeidsplasser blir elevene kjent med næringslivet i sin hjemkommune og hvilke muligheter de har til arbeid senere. Vi ønsket derfor å få vite om elevene hadde noe ønske om å flytte hjem for å bo i sin hjemkommune etter endt utdanning. På dette spørsmålet svarte elevene slik:

Alternatives	Percent	Value
1 Ja	30,8 %	4
2 Nei	23,1 %	3
3 Vet ikke	46,2 %	6
Total		13

Av tabellen kan vi lese at fire elever vil bo i sin hjemkommune når de er ferdige med sin utdanning. Tre elever svarer nei og seks elever vet ikke. Her ser vi at "vet ikke gruppa" er ganske stor. Det er kanskje ikke så uventet at det er så mange som ikke vet om de vil bo hjemme etter endt utdanning. Elevene er unge, de er i slutten av sitt andre år i utdanningsløpet og ønsker muligens å oppleve andre steder før de vil slå seg til ro i voksen alder. Det er mange valg de unge må ta etter hvert og det er forskjellige faktorer som spiller inn når de unge skal velge hvor de vil bo etter endt utdanning. En framtidig, trygg jobb er viktig, men også fritidstilbud, offentlige tjenestetilbud og boliger vil muligens spille en viktig rolle i de unges liv og deres valg når det gjelder hvor de vil bo som voksne. De tre elevene som har svart "nei" på dette spørsmålet kan allerede ha bestemt seg for at de ikke vil bo på hjemstedet etter endt utdanning, og det kan være de samme elevene som svarte at de trivdes på skolen og det nye stedet. Det kan også ligge et usikkerhetsmoment her som kan tolkes som at de er usikre. Et nei nå kan også bety noe annet om noen år, muligheten til å ombestemme seg er tilstedet. Det kommer sannsynligvis til å gå flere år før de fleste av elevene kommer til å være i fast jobb, og derfor kan det være vanskelig å svare på et slikt spørsmål. Fire elever har svart at de vil bo i sin hjemkommune etter endt utdanning. En tolkning kan være at de gjennom sin utplassering i LOSA har sett muligheten til jobb og framtid i sin hjemkommune. Hvis denne tolkningen medfører noen form for riktighet så kan man kanskje antyde at LOSA som opplæringsmodell kan bidra til at noen av elevene flytter hjem etter endt utdanning.

Hvordan har dette året vært?

Elevene har nå bodd hjemmefra i snart ett år og fått erfaringer med å være ordinære elever ved forskjellige stasjonære videregående skoler i Finnmark. På et oppsummerende spørsmål ba vi elevene om å fortelle med egne ord hvordan de hadde opplevd overgangen fra å være LOSA-elev til å være elev på en ordinær skole borte fra hjemstedet. Av svarene kan vi lese at elevene har forskjellige erfaringer, både positive og negative. En elev beskriver overgangen fra LOSA til ordinær skole som *"Helt ok"*, mens en annen elev utdyper svaret med å skrive *"Enorm forskjell i positiv retning"*. Videre så skriver en annen elev *"Losa fungerte dårlig for meg, så vanlig videregående skole er mye bedre. Også gla for å ha flyttet"*. Som vi ser så forteller elevene her at det for dem har vært en positiv erfaring å flytte til en ny skole. Overgangen fra å være LOSA-elev til å være elev borte fra hjemstedet kan her tolkes i positiv retning. Å flytte hjemmefra til et annet sted for å fortsette på skolen synes ikke å ha vært vanskelig for disse elevene. Det er bare en elev som skriver at vedkommende er glad for å ha flyttet. Det kan være forskjellige grunner til at en ungdom opplever det positivt å få flytte hjemmefra. På et nytt sted kan de oppleve å ha større frihet i sitt private liv, det kan være flere fritidstilbud enn på hjemplassen, og at skolemiljøet er større og mer mangfoldig, kan være faktorer som gjør at en ungdom er glad for å få flytte hjemmefra. Vi vet at mange elever kommer fra små steder der det kanskje ikke er så mange ungdommer på samme alder som de kan samhandle med i skole- og fritid, og at det derfor kan oppleves positivt å ha flyttet hjemmefra, slik som en elev beskriver det: *"Deilig med litt sosialkontakt, hjelper til å utvikle ditt sosiale liv"*.

Å flytte hjemmefra til et annet sted og en ny skole kan for mange elever oppleves vanskelig, på mange områder. Det kan være vanskelig å etablere og bevare gode hverdagsrutiner, det er liten voksenkontakt i hverdagen og man kan oppleve hjemlengsel. Skolestarten kan også oppleves som vanskelig for mange unge elever, med ny skole, ukjente elever og lærere. En elev skriver at *"Det er veldig annerledes"*, og en annen elev utdyper sitt svar slik: *"Det var vanskelig. Man må være mye mer selvstendig, og klare det meste selv. Men det er jo en del av det å bli voksen å klare seg selv"*. Denne eleven peker på en viktig faktor, som er å lære seg og bli mer selvstendig og selvhjulpen på sin vei til voksenverden. Å bo

borte fra foreldre, familie og venner på et fremmed sted er et annerledes hverdagsliv enn de unge har vært vant med. En annen elev skriver at det var ” *Litt tungt i begynnelsen, borte fra hjemme og det hele. Lite hjelp fra skole med hjelp av bolig.* Det er ulikt hvilket botilbud som finnes ved de ulike skolene. I de store kommunene i Finnmark er det ikke alltid nok hybler på elevhjemmene til alle nye elever, noe som betyr at elevene må ut på det private leiemarkedet for å skaffe seg hybel. I hvor stor grad skolene er behjelpelige med å skaffe hybler til sine elever kan vi ikke si noe sikkert om. Men denne eleven gir uttrykk for vedkommende har fått lite hjelp med å skaffe bolig.

Overgangen fra å være LOSA-elev der opplæringen var en kombinasjon av nettbaserte studier som lyd/bilde, bruk av Fronter, studieoppgaver og opplæring i bedrift til tradisjonell undervisning i klasserom med mange elever på en fremmed skole, kan være en utfordring for mange elever. En elev skriver at det var ” *rart å ha lærerne rundt seg og tavleundervisning. Rart å ikke kunne ”styre på” alene slik man gjorde før i LOSA* ”. I LOSA arbeider elevene i stor grad alene, men med veiledning fra den lokale veilederen og faglærerne på moderskolen ved behov. Å ha lærerne rundt seg hele tiden og tavleundervisning er en annen form for opplæring enn elevene har hatt i LOSA. En annen elev skriver ” *Det er mye en må forholde seg til på LOSA, og en er nødt til å være selvstendig for å bestå året, og ta tak i seg selv så ikke tiden går til å spille på dataen en får utlevert. Alt i alt så synes jeg ikke overgangen er så stor* ”. Denne eleven peker på en viktig del i all opplæring som handler om å utvikle selvstendighet i opplæringen ved å ta ansvar for egen læring og ikke skusle bort tiden med dataspill. Kanskje er det nettopp derfor at denne eleven ikke opplever overgangen fra LOSA til ordinær skole så stor? Noen elever skriver om hvordan de opplever selve opplæringen:

”Lærerne her er mye dårligere å lære fra seg”.

”Vi har en ingeniør som mattelærer, han er ikke utdannet mattelærer engang, han er vikar”.

”Å lærerne snakker heller ikke sammen på skolen, det har hendt flere ganger at venner av meg har hatt for eksempel en prøve og et fremlegg på samme dag. Og for ikke så lenge siden hadde vi flere heldagsprøver på rad”

Lærernes kompetanse i undervisningsfag oppfatter vi som viktig for å tilrettelegge for læring. Særlig kan det være viktig å legge til rette matematikkundervisningen slik at elevene opplever at de mestrer faget og at de har et læringsutbytte av undervisningen. Hvorvidt lærers kompetanse i matematikk har innvirkning på elevenes opplevelse av undervisningen i dette

tilfellet, kan vi ikke si noe sikkert om. I store klasser er det ikke alltid så enkelt å tilpasse opplæringen til den enkelte elevs forutsetninger. Tidligere i denne undersøkelsen har vi sett at flere av elevene har ønsket mer hjelp og undervisning i teorifagene, og da også i matematikk. Vi har også sett at flere av elevene har skrevet at de sliter med enkelte fag, som blant annet matematikk. Kan det også være slik at matematikkfaget virker fjernt og ikke oppleves som relevant i forhold til det yrket de skal utdanne seg til? Vi har tidligere lest at elevene har pekt på svakt samarbeid mellom lærerne på skolen. Utsagnet fra denne eleven kan muligens ses i sammenheng med tidligere svar. Det kan være rimelig å anta at elever som strever og sliter med enkelte fag opplever stress og frustrasjoner når de får prøver og framlegg på samme dag eller flere dager på rad. Særlig kan det oppleves strevsomt og krevende hvis elevene kommer på skolen uforberedte eller at de ikke har fått klar nok informasjon om hvilke dager det skal være prøver. Av alle som har skrevet med egne ord om hvordan de har opplevd overgangen fra å være LOSA-elev til å være elev på ordinær skole borte fra hjemstedet, er det bare en elev som gir uttrykk for at det kanskje ikke har vært så greit. Eleven skriver. ”*Grusomt! Jeg SAVNER å være LOSA-elev!*” Denne eleven utdypet ikke svaret noe mer, så det kan være vanskelig å tolke hva eleven legger i begrepet ”grusomt”. Det kan bety at eleven ikke finner seg helt til rette på det nye stedet eller på den nye skolen. Både fritid og skolehverdag kan for mange elever oppleves som vanskelig når de må flytte hjemmefra. De skal forholde seg til en ny hverdag på hybel eller elevhjem, borte fra familie og venner og en ny skole med fremmede lærere. Eleven savner å være LOSA-elev. Overgangen fra å være elev i LOSA på hjemlassen til å være elev på en vanlig videregående skole kan synes problematisk for denne eleven. I LOSA er klassene små og det kan være enklere å få støtte og hjelp. Den lokale pedagogiske veilederen er nærværende og kan hjelpe elevene i skolehverdagen. En fleksibel opplæringsmodell der man veksler mellom opplæring på skole og i arbeidsliv kan som tidligere nevnt passe for mange elever. Det kan også bety at det å kunne fortsette på videregående skole som LOSA-elev på hjemlassen er en bedre løsning for denne eleven. Kanskje er det så enkelt som at denne eleven ikke er motivert for å flytte hjemmefra ennå?

Oppsummering og diskusjon

Vi vil nå foreta en oppsummerende diskusjon av de viktigste punktene i denne rapporten. Vi har valgt å vektlegge en del sentrale punkter mer enn andre fordi det er viktig at elevenes stemme skal komme bedre fram.

Det første området vi vil trekke fram er den lave svarprosenten på denne undersøkelsen. Av 63 e-postinvitasjoner fikk vi kun svar fra 13 respondenter. Dette er en meget lav prosentdeltakelse, og vi vil derfor være svært forsiktige med å trekke for klare konklusjoner ut av denne undersøkelsen. Tross lav svarprosent har vi valgt å analysere og tolke svarene vi har fått. Særlig de åpne svarene har vært viktig i arbeidene. Vi ønsker at stemmene til disse elevene skal bli hørt. Underveis i arbeidet har vi hele tiden hatt for øye at svarene fra elevene ikke er representative for alle LOSA – elevene som avsluttet sitt Vg1 opplæringsløp våren 2007. Det er kun tretten elevstemmer som utgjør materialet i denne rapporten, men de er viktige og har betydning for alle som har sitt arbeid i videregående opplæring og i lærerutdanninger.

I arbeidet med å analysere og tolke svarene fra elevene erfarte vi at vi kunne formulert noen spørsmål annerledes og mer presise, og vi kunne også med fordel hatt en del oppfølgingsspørsmål slik at vi kunne fått en del mer utfyllende svar. Allerede i arbeidet med å konstruere et spørreskjema er vi farget av våre forhåndsoppfatninger av både tema for forskningsspørsmål, elever, skole og oss selv. Vi har derfor forsøkt å peke på dette underveis i analyse og tolkningsarbeidet i denne rapporten. Dette for å gjøre leser av rapporten, men også oss selv oppmerksom på en del uklarheter i arbeidet vårt. Med de metodiske forhold som er nevnt over vil vi derfor være forsiktige med å trekke for sterke konklusjoner basert på datamaterialet.

Det andre punktet vi vil trekke fram er utfordringen i opplæringen knyttet til sammenhengen mellom de praktiske og teoretiske fag, fellesfag og de grunnleggende ferdigheter. Med Reform 94 ble innslaget av obligatoriske felles allmenne fag økt betydelig. Læreplanene i fellesfagene ble gjennomgående for alle elever uavhengig av studieretninger. Forskjellen mellom yrkesfaglige og studieforberedende studieretninger var progresjon og omfang. Denne typen fellesfag er videreført i Kunnskapsløftet, der timetallet i fellesfag også er økt. I NOU

"Fagopplæring for framtida" 2008:18 argumenteres det for at de felles læreplanene har et faglig innhold som er nødvendig for å utøve de fleste yrker, og at slike kunnskaper skal legge grunnlaget for en omstillingsprosess som er nødvendig i dagens arbeidsliv. Fellesfagene er viktige i arbeidet med å styrke de grunnleggende ferdighetene og for å nå målene i læreplanverket for Kunnskapsløftet (Solheim 2009).

Elevenes egne faglige forutsetninger for å gjennomføre opplæringsløpet på videregående skole kan selvsagt også tenkes å påvirke hvor stor andel av elevene som velger bort skolen, men også hvor stor andel som oppnår kompetanse etter fem år. Bortvalg av videregående opplæring er klart knyttet til karaktergrunnlaget fra grunnskolen (Lie et al. 2009, Markussen et al. 2008). Karakterene fra grunnskolen viser hvilke basiskunnskaper og grunnleggende ferdigheter elevene har når de begynner på videregående skole. Dersom de faglige forutsetningene er for svake, kan elevene begynne tidlig å slite med skolefagene på vg1- nivå, da den videregående opplæringen i dag er basert på teori, både i programfagene og fellesfagene. I NOU 2008:18 *"Fagopplæring for framtida"* viser de til at elever som slutter eller ikke fullfører sitt utdanningsprogram har svake karakterer, noe som tyder på at de har svake lese-, skrive- og regneferdigheter. Manglende lese-, skrive- og regneferdigheter kan bety større problemer for å oppnå full kompetanseoppnåelse. De viser også til at elever på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene gjorde det noe dårligere i matematikk og at dette utgjør et større problem for yrkesfagelevne enn andre elever. Lie et al. (2009) viser til at i Finnmark er prestasjonene i matematikk ved avgangseksamen noe dårligere enn i øvrige utkantfylker i Norge. De hevder også at *"det er altså grunn til å hevde at elevene i Finnmark har hatt et litt dårligere faglig utgangspunkt for videregående skole i faget matematikk enn elever fra øvrige utkantfylker"* (s. 15). I denne spørreundersøkelsen har vi sett at noen av elevene har hatt ekstra hjelp og støtte i de sentrale teorifagene som norsk, engelsk og matematikk allerede fra de gikk på Vg1 som LOSA – elever, og disse problemene har de fortsatt hatt med seg på Vg2. Selv om svarprosenten er lav i denne spørreskjemaundersøkelsen så er det ganske urovekkende at så mange elever etterlyser mer hjelp og støtte i teorifagene enn de opplever at de har fått. Det er særlig faget matematikk som skiller seg ut her. Er det slik at målene i læreplanen og undervisningen i programfagene og fellesfagene oppfattes som fjernt fra yrkesutøvelsen og fra en ungdoms hverdag?

I læreplanverket for Kunnskapsløftet er det lagt stor vekt på at elevene skal utvikle

grunnleggende ferdigheter i å uttrykke seg muntlig og skriftlig, i lesing, regning og IKT, knyttet til felles programfag. Selv om det blir arbeidet med disse ferdighetene i programfagene, forutsetter en god faglig utvikling et nært samarbeid med fellesfagene. Avstanden mellom teoriundervisningen og praktisk arbeid oppleves som problematisk for mange elever i yrkesfagopplæringen. Hvis elever ikke opplever at teorien henger sammen med yrkesutøvelsen er faren stor for at elevene velger å avslutte sitt opplæringsløp eller de stryker til eksamen. De vide, generelle kompetansemålene i læreplanverket gir stor frihet i valg og organisering av det faglige innholdet, og det forutsettes at de felles allmenne fagene skal yrkesrettes. Yrkesrettingen skal omfatte både innhold og aktiviteter. Læreplanmålene er formulert slik at det er fullt mulig å tilrettelegge opplæringen i både fellesfagene og programfagene for elevene på de ulike utdanningsprogrammene på en måte som gjør opplæringen relevant for elevene og de yrkene de utdanner seg til (Solheim, 2009). En satsing på en bedre undervisning og yrkesretting av fellesfagene er i tråd med læringsplakaten som sier at skolen og lærebedriftene skal fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter. Det er nødvendig at skoleledelsen legger til rette for yrkesretting av de teoretiske fagene. Skoleledelsen og fylkeskommunen har plikt til dette etter opplæringslovens bestemmelser om tilpasset opplæring og pedagogisk forsvarlig sammensetting av elevgrupper. Skoleledelsen må også sikre at lærere som underviser i fellesfag og i yrkesfaglige utdanningsprogram har kompetanse i å yrkesrette opplæringen. I NOU 2008:18 pekes det på at det finnes lite eller ingen forskning eller annen dokumentasjon som kan si noe om i hvilken grad Kunnskapsløftet legger godt til rette for yrkesretting, eller om det drives yrkesretting i større eller mindre grad i den yrkesfaglige opplæringen. Det samme utvalget mener at *”Yrkesretting av opplæringen er en så sentral forutsetning for et godt læringsutbytte at fylkeskommunens system for slik yrkesretting bør være gjenstand for nasjonalt tilsyn”* (s. 81). I Stortingsmelding nr. 31 (2007 – 2008) foreslår Kunnskapsdepartementet å innføre obligatoriske kartleggingsprøver i lesing og regning ved starten på Vg1 i videregående opplæring. Prøvene skal hjelpe skolene med å avdekke hvilke elever som har behov for ekstra oppfølging. Yrkesretting av teorifagene og en kartlegging av elevenes basiskunnskaper kan være veien å gå for en bedre tilpasset opplæring for elever i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene.

Læringsmiljøet utgjøres av en rekke forhold i skolen. Det betyr likevel ikke at læringsmiljøet er identisk ved alle skoler, eller at de gir alle elever de samme muligheter for læring og utvikling. Selv om skoler har mange likhetstrekk, er de fleste skoler forskjellige når det gjelder bestemte forhold og tiltak som gjøres. Hvordan den enkelte elev trives, hvordan

skolemiljøet oppfattes og hvilken hjelp og oppfølging hver elev opplever at de får på skolen, kan ha konsekvenser for bortvalg og kompetanseoppnåelse. Den årlige elevundersøkelsen av læringsmiljøet viser ikke store forskjeller mellom fylkene og landet for øvrig. Lie et al. (2009) viser til at Finnmark ikke skiller seg vesentlig ut, men har lavere gjennomsnittsscore på variabelen trivsel. De peker også på variabler som motivasjon og karriereveiledning der gjennomsnittsscoren er noe lavere i Finnmark enn resten av landet. De konkluderer med at det totalt sett er små forskjeller, og at elevene i Finnmark har omtrent tilsvarende læringsmiljø som elevene i Troms. I Finnmark er det satt i gang en rekke tiltak mot bortvalg som vertsfamilier, miljøarbeid, fritidstilbud, leksehjelp m.m. I følge Lie et al. (2009) er tiltakene mot bortvalg i dag stort sett fokusert på bo-, velferds- og trivselstiltak rettet mot elevene som bor på hybelhus og i vertsfamilier. Disse tiltakene bør rette seg i større grad mot elever som bor privat enn det gjøres i dag. De peker på en faktor som har vesentlig betydning for bortvalg, og det er å rette fokus på skolesituasjonene, på forholdet og kontakten mellom lærer og elev og et bedre tilbud om tilpasset opplæring. De skriver at det er grunnleggende at organiseringen av og kvaliteten på de ulike tilbudene som gis må være gode. I denne spørreundersøkelsen har vi sett at de fleste elevene trives på skolen og i fritiden. Det er tre elever som skriver at de trives lite godt på skolen. Om trivsel i fritiden svare tre elever at de trives lite godt og tre elever trives nokså godt på fritiden.

I denne undersøkelsen har vi sett at elevene ikke var helt fornøyd med kontakten med lærerne på skolen og samarbeidet mellom skolen og arbeidslivet. I Stortingsmelding nr. 31 (2007 – 2008) ”Kvalitet i skolen” understrekes det at lærerens kompetanse slik den kommer til uttrykk i samspillet mellom lærer og elev, er den viktigste enkeltfaktoren for elevenes læring.

Underveis i denne rapporten har vi sett at noen av elevene opplever at samarbeidet mellom skole og arbeidsliv ikke svarer til deres forventninger og de savner større faglige utfordringer ute i praksis. Et godt læringsmiljø som omfatter hele opplæringssituasjonen i skole, i bedrift og i fritid har innvirkning på elevenes trivsel og motivasjon for læring og utvikling.

Arbeidet med læringsmiljøet må ha en felles forankring hos ansatte i både skole og lærebedrift. Sosial tilhørighet og et godt læringsfellesskap er av betydning for alle elevers og lærlingers læring og trivsel, og kanskje særlig i forhold til borteboende elever. I Stortingsmelding nr. 31 (2007 – 2008) ”Kvalitet i skolen” legges det opp til at det skal arbeides aktivt med et inkluderende lærings- og oppvekstmiljø i skolen. Dette gjelder også for opplæring i bedrifter, både for elever og lærlinger. En satsing på bedre samarbeid mellom

skole og lærebedrift presiseres i læringsplakaten, som sier at skolen og lærebedriften skal legge til rette for elevmedvirkning og for at elevene og lærlingene/lærekandidatene kan foreta bevisste verdivalg og valg av utdanning og framtidig arbeid. Både bedre undervisning og bedre samarbeid mellom skole og bedrift vil kunne bidra til økt læringsutbytte, bedre kompetanseoppnåelse og gjennomføring av utdanningsløpet for elever og lærlinger.

Et annet punkt vi vil peke på er at så pass mange av elevene i denne spørreundersøkelsen har vurdert å slutte på skolen. Selv om svarprosenten er lav så oppfatter vi det som et faresignal sett i lys av at det er så stor andel av elever på videregående skole i Finnmark som slutter eller ikke oppnår full kompetanse. Vi har sett at to elever har sluttet og flere har vurdert å slutte. Årsakene til at de har vurdert å slutte på skolen er sammensatte. Flere elever skriver at de sliter med noen av fagene, men de fleste uttrykker at de er skoleleie. I NORUT – rapport 2009:5 viser de til at vanligste registrerte sluttårsak i Finnmark er at elevene er lei av skolen. Videre viser de til at det er flere gutter enn jenter på yrkesfag som begrunner sluttårsak med lav motivasjon og at de er lei av skolen. Andre årsaker de peker på er feilvalg eller at de ønsket å bo på hjemstedet, at de heller ønsket å jobbe framfor skolegang og at flere har sluttet for å begynne på en annen skole eller et annet utdanningsprogram (Lie et al. 2009). Årsakene til at elevene gir uttrykk for at de lei av skolen er sammensatte og noen endelig konklusjon på dette fenomenet kan vi ikke si noe bestemt om. Men det er noen ytringer som går igjen i svarene, og det er at elevene sliter med enkelte fag, læringsutbyttet har ikke vært som forventet, feilvalg og at samarbeidet mellom skole og arbeidsliv har vært lite prioritert og planlagt fra skolens side. Sett i lys av opplæringsloven og læringsplakaten er dette sentrale områder som det må arbeides mer med i skolen slik at elevene kan oppleve at de får en tilpasset opplæring.

Forskning viser at elever med svake karakterer fra grunnskolen er overrepresentert i gruppen som ikke gjennomfører eller ikke oppnår full kompetanse i videregående opplæring (Markussen et al. 2009, Lie et al. 2009). Mange av disse elevene har manglende basiskunnskaper etter avsluttet grunnskole. Det vil derfor være en stor oppgave å ta igjen manglene og samtidig tilegne seg ny kunnskap i den videregående opplæringen. Resultatene viser at den videregående skolen har stått og trolig vil stå, overfor store utfordringer når det gjelder å gi disse elevene en tilpasset opplæring. Tilpasset opplæring for denne gruppen av elever bør baseres på erfaringer og kunnskaper om målgruppen. Forskning om kjennetegn ved den gruppen av elever som har størst sannsynlighet for å slutte eller stryke i opplæringen,

framhever spesielt følgende: høyt fravær allerede de siste årene i grunnskolen, lav motivasjon for utdanning, mistriksel, svake karakterer eller at de ikke har bestått eksamener. Tett oppfølging av den enkelte elev er viktig for å forebygge bortvalg og at elever stryker til eksamen. Elever og lærlinger har, etter all sannsynlighet, større sjanse til å klare seg i skolen når de har tett oppfølging av lærer eller instruktør. Tilpasset opplæring handler om å legge til rette for et forpliktende samarbeid om fag- og yrkesopplæringen med utgangspunkt i elevenes, lærlingenes og lærekandidatenes forutsetninger, behov og interesser. Det betyr at skolen skal ha et individorientert perspektiv på tilpasset opplæring der den enkelte elev er i sentrum for opplæringen. Men skolen må også ha et kontekstuellt perspektiv i tilpasset opplæring. Tilpasset opplæring handler også om at man i skolen må legge vekt på den påvirkningen omgivelser og undervisnings- og læringsmiljøet har på den enkeltes læring. Det betyr at skolen må ta hensyn til kvaliteten på skolens undervisning, bedriftens opplæring og læringsmiljøet som en viktig faktor som virker inn på hvorfor noen elever lykkes godt, mens andre ikke gjør det. Det overordnede mål må være at et helhetlig syn på læringsmiljø og opplæring på skole og i bedrift sikrer at den enkelte elev får utnyttet sine individuelle forutsetninger, talenter og potensialer best mulig.

Vi har nå avsluttet første del av dette delprosjektet, og det er mange sider ved elevenes opplevelse av opplæringen vi ser fram til å få vite noe mer om gjennom vårt feltarbeid.

Referanser

- Altaposten (2008). Alta: 3. november 2008
- Bachmann, K. & Haug, P. (2006). *Forskning om tilpasset opplæring*. Forskningsrapport 62/2006. Volda: Høgskole i Volda/Møreforskning
- Byrhagen, K., Falch, T. & Strøm, B. (2006). *Frafallet i videregående opplæring: betydningen av grunnskolekarakterer, studieretninger og fylke*. Sør – Rapport nr. 08/06. Trondheim: Senter for økonomisk forskning AS
- Engelsen, B. U. (2008). *Kunnskapsløftet. Sentrale styringssignaler og lokale-strategidokumenter*. Rapport nr. 1. Oslo: Universitetet i Oslo
- Finnmark Dagblad (2010). Hammerfest: 1. november 2010.
- NOU 2003:16. (2003). *I Første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
- NOU 2008:18. (2008). *Fagopplæring for framtida*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
- Germeten, S. & Solheim, T. (2007a). *evaluering av LOSA del 1: Spørreskjemaundersøkelse til elever, lokale veiledere og bedriftsinstruktører*. HiF-rapport nr. 1/2007. Alta: Høgskolen i Finnmark
- Germeten, S., Jakobsen, H., Pedersen, A., & Solheim, T. (2007b) *Rapport II fra evalueringen av LOSA. Nærstudier i tre kommuner og ved moderskolen i Nordkapp kommune*. HiF-rapport nr. 5/2007. Alta: Høgskolen i Finnmark
- Germeten, S. (2008). *Kunnskapsløftet – rektorer om innføring av en ny læreplan*. Rapport 1 fra prosjektet ”Tilpasset opplæring, spesialpedagogikk og fagdidaktikk ved innføring av Kunnskapsløftet i Finnmark” (TOPFAG). HiF-rapport nr. 3/2008. Alta: Høgskolen i Finnmark
- Germeten, S. & Skogen, E. (2010). *Rett til læring: Dokumentasjon i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget
- Lie, I., Bjerklund, M., Ness, C., Nygaard, V. & Rønbeck, A. (2009). *Bortvalg og gjennomstrømmning i videregående skole i Finnmark. Analyser av årsaker og gjennomgang av tiltak*. Norut – rapport 2009/5. Alta: Norut Alta og Høgskolen i Finnmark
- Markussen, E., Lødding, B., Sandberg, N., & Vibe, N. (2006). *Forskjell på folk – hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring*. (...) Rapport 3/2006. Oslo: NIFU STEP
- Markussen, E., (Red.) (2009). *Videregående opplæring for (nesten) alle*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Møller, J., og Sundli, L. (Red.) (2007). *Læringsplakaten. Skolens samfunnskontrakt*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget
- Solheim, T. (2009). ”Yrkesfagenes særpreg og egenart: Kunnskapsløftet i praksis”. I S. Germeten, (Red.). *Kunnskapsløftet – fra læreplantekst til læreres praksis*. Tromsø: Eureka Forskningsserie 2/2009
- Solheim, T. (2009). Opplæring i yrkesfag. Teori – praksis. Artikkel i tidsskriftet *Bedre skole* nr.4/2009. Oslo: Utdanningsforbundet
- Stortingsmelding nr. 30 (2003 – 2004). *Kultur for læring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet

Stortingsmelding nr. 31 (2007 – 2008). *Kvalitet i skolen*. Oslo: Utdannings – og forskningsdepartementet

Utdannings- og forskningsdepartementet (2007). *Kunnskapsløftet – fag og læreplaner*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet

Utdanningsdirektoratet (2009). *Elevundersøkelsen*.

<http://www.udir.no/tema/Brukeundersøkelser/Elevundersøkelsen>

LOSA-elever i Vg2

Denne spørreskjemaundersøkelsen henvender seg dere som var elever i LOSA 2006/2007. Vi som deltok i evalueringen av det første studieåret, vil nå gjerne vite hvordan dere har det og hva dere holder på med når dere nå skulle være i Vg2.

Your answer will be anonymous
(QuestBack withholds your identity)

1) Hvor mange år er du?

2) Er du gutt eller jente?

gutt jente

3) Hva er din hjemkommune?

4) Hvor bor du nå?

5) Hvilket utdanningsprogram går du på nå?

6) Hva slags boforhold har du nå?

- elevhjem
 hybel
 hos familie
 egen leilighet alene
 egen leilighet med noen

7) Hvilket utdanningsprogram gikk du på i LOSA?

- Studiespesialisering Yrkesfag

8) Hvilket programområde gikk du på i LOSA?

9) Hvor fornøyd var du med opplæringen på nett i LOSA?

Veldig fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite fornøyd

10) Hvor fornøyd var du med den lokale veiledningen du fikk i LOSA

Veldig fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite
Fornøyd

11) Hvor fornøyd var du med kontakten du hadde med lærerne i Honningsvåg?

Svært fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite fornøyd

12) Hvor fornøyd var du med den delen av opplæringa som var ute i arbeidslivet?

Svært fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite fornøyd

13) Synes du at opplæringa i LOSA var tilpasset deg og dine forutsetninger?

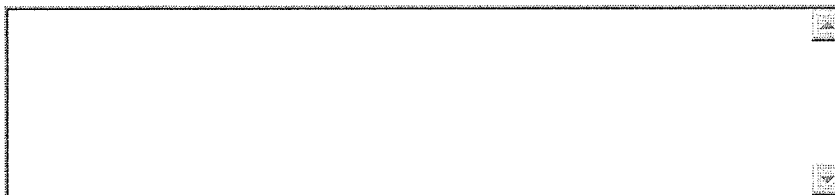
Ja Nei

14) Hvis nei, hva var du ikke fornøyd med?

15) Hadde du ekstra hjelp og støtte i noen fag eller fagområder?

Ja Nei

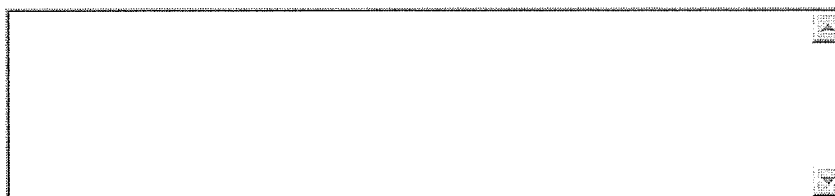
16) Hvis ja, i hvilke fag eller fagområder?

17) Hadde du noen form for ekstra hjelp og støtte i arbeidsutplasseringen??

Ja Nei

18) Hvis ja, hva slags hjelp og støtte?

19) Hvor mange lokale arbeidsplasser var du utplassert i ?

1 2 3 4 5

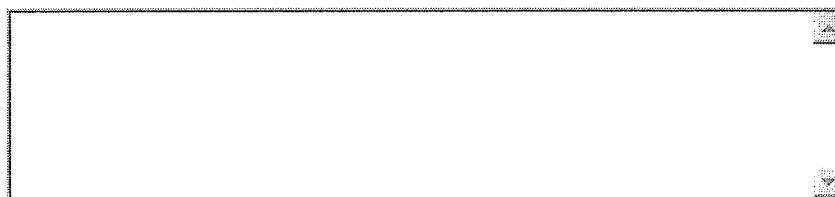
20) Var det vanskelig å finne lokal arbeidsplass for deg?

Ja Nei

21) Ga arbeidsutplasseringen deg faglige yrkesutfordringer?

Ja Nei

22) Hvis nei, hva savnet du?

23) Hvor god rådgivning fikk du i LOSA når du skulle velge utdanningsprogram på Vg2?

Veldig god God Nokså god Dårlig

24) Hvor fornøyd er du med dine karakterresultater fra LOSA

(Vg1)?

Meget fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite fornøyd

25) I hvor stor grad mener du at LOSA førte til at det var enklere for deg å velge utdanningsprogram på Vg2-nivå?

Stor grad Nokså stor grad Lite hjelp Ingen hjelp

26) Synes du LOSA var en god form for opplæring på Vg1-nivå?

Ja Nei

27) Hvis du kunne velge, ville du gått Vg2 på hjemlassen din?

Ja Nei

28) Er det noe mer du vil tilføye om opplæringen i LOSA?

29) Har du kommet inn på ditt første valg?

Ja Nei

30) Hvis nei, hvilket valg kom du inn på?

31) Hvilket utdanningsprogram/programområde har du valgt?

32) Hvilket fellesfag liker du best?

33) Hvilket programfag liker du best?

34) Hvilke typer fag liker du best?

Praktiske fag Teoretiske fag Både praktiske og teoretiske fag

35) Er det noen fag du ønsker mer hjelp eller undervisning i?

Ja Nei

36) Hvis ja, i hvilket fag og hvorfor?

37) Synes du at opplæringa på skolen er tilpasset deg og dine forutsetninger og behov?

Ja Nei

38) Hvis nei, hva er du ikke fornøyd med?

39) Har du ekstra støtte og hjelp i noen fag eller fagområder?

Ja Nei

40) Hvis ja, i hvilke fag eller fagområder?

41) Hvor fornøyd er du med kontakten du har med lærerne dine på skolen?

- Svært fornøyd Fornøyd Nokså fornøyd Lite fornøyd
-

42) Er du fornøyd med utplasseringen i arbeidslivet dette skoleåret?

- Ja Nei
-

43) Hvis ja, hvorfor? Hvis nei, hvorfor?

44) I hvor stor grad trives du på skolen?

- Meget godt Godt Nokså godt Lite godt Trives ikke
-

45) Er det andre LOSA-elever som går på samme skole som deg?

- Ja Nei
-

46) Hvis ja, går dere i samme klasse og har dere ellers god kontakt?

47) Hvor ofte reiser du hjem i måneden?

- Hver helg Annen hver helg Hver tredje helg Bare en gang i måneden
-

48) Har du kontakt med noen av arbeidsplassene som du var utplassert i da du var LOSA-elev?

- Ja Nei

49) Hvis ja, hvordan?

50) Hvor godt trives du i fritiden?

Meget godt Godt Nokså godt Lite godt Trives ikke

51) Har du noen ganger vurdert å slutte på skolen?

Ja Nei

52) Hvis ja, hvorfor?

53) Hvorfor har du valgt å fortsette på skolen?

54) Har du fått lærlingeplass når du er ferdig med Vg2?

Ja Nei

55) Hvis ja, har du fått lærlingeplass på?

Samme arbeidsplass som jeg hadde praksis på i LOSA Ny arbeidsplass på hjemsted Ny arbeidsplass på nytt sted

56) Ønsker du å bo i hjemkommunen din etter endt utdanning?

Ja Nei Vet ikke

57) Fortell om hvordan du har opplevd overgangen fra å være LOSA-elev til å være elev på ordinær skole borte fra hjemstedet.

© Copyright www.questback.com. All Rights Reserved.